

К Н И Ж И Ц И

ЗА

ПРОЧУТИЕ

Съ беллетристическо, техническо, научно и забавително
съдържание.

КНИЖКА ТРЕТА.

ИЗДАНИЕ и ПЕЧАТЪ

НА

КНИЖАРНИЦАТА

К. Г. САМАРДЖИЕВЪ & С-ИЕ

Въ Солунъ и Прилѣнъ.

سلانيك معارف قومسيونك في ٣٠ تشرين ثاني ٣٠٥ تار
يخلو صالواطور موراطوري مطبعة سنده نشر و طبع اولنمشر
رحصتنامه سيمله

Солунъ

Скоропечатница на С. МУРАТОРИ & С-ИЕ.

1889.

Единъ бѣдни вечеръ въ Пиринъ-Планина

Хубава е нашата Пиринъ-Планина!

Какви високи върхове, покрити цѣла година съ снѣгъ, какви зелени долини, какви страшни борови гори, какви дивни хубости!

Лѣтъ, по ония ти широки пасбища, пъплѣхъ вакли стада, мучѣхъ гоѣли крави, цвилѣхъ лѣскаво-влакнести конѣ, пуснѣхъ на свобода, а овчарскій кавалъ пиѣхъ нѣкъдѣ та оглашава долини и усои и весели цѣла планина. . . .

А бистри хладни поточета весело скачѣхъ отъ стрѣмнитѣ урви, лѣкатушѣхъ изъ миризливитѣ долини, и сладко сладко шумѣхъ, сѣкаше, че пѣхъ нѣщо. . . . Качишъ ли се, хе, тамъ на снѣжния връхъ, дѣто се вѣвира въ небето, то ще видишъ на далеко и на широко и други долини и планини, и Струма, и Вардаръ, вълниститѣ равнини на западна Македония, а на югъ върхове светогорски, задъ тѣхъ — Бѣло-море, а погледнешъ ли на горѣ, ще видишъ Бога! . . .

Хубава е, хубава е, пустата Иринъ-Пиринъ! Но колкото е хубава и весела лѣтъ, толкова е страшна зимаска. Страшни сѣ нейнитѣ зимни вѣявици, нейнитѣ снѣжни бури и фѣртуни. Тѣ бучѣхъ, като адъ, и засипватъ пѣтища и долове съ дебели прѣспи. Тя тогава прилича на едно гробно царство. А гладни глутници вълци сновѣхъ по бѣлий снѣгъ и считѣ имъ свѣтъхъ въ нощната тъмнота. Тежко на пѣтникътъ, който се е изгубилъ нощъ изъ тая планина, и при такава буря!

То го кажи прѣзъ такава една нощъ (бѣше тъкмо срѣщу Коледа), въ планинското село Р. Дѣдовата Лазкова челядъ очакваше нетърпеливо Климе.

Защото Климе, Лазковътъ синъ, бѣше отишѣлъ прѣзъ деня въ Мелникъ да накупи прѣмѣни за майка, за млада булка и за двѣ-годишното си дѣте, та трѣбваше да се за-

върне най-късно при вѣчеръ, а ето вече мръкнѣ хубаво, пада нощъ, а него го нѣма.

А какъ грозно и страшно фучи на вѣнъ фжртуната. Тя удря въ прозорецътъ, хлопа на вратата, раздигва ржжаницата отъ покривътъ . . . сѣкашъ разбойници нападнали на хижата и искатъ да влѣзжтъ вжтрѣ.

И на домашнитѣ се свиватъ сърдцата отъ страхъ и безпокойство. Булката смухти при всяко удряние на прозорчето. не ще ли бжде това Климе.

Но не, Климе не иде, а сѣ фжртуната пѣе на вѣнъ. Но какъ е тъмно; Боже!

Дѣтето, положено при огъня, дѣто ври котлето съ коледната гостба, се плаши отъ шумътъ и заплаква отъ часъ на часъ.

— Мълчи, мама, мълчи, тате ще дойде да ти донесе чървени буйки, котка го майка му.

То мълква при тия думи, обръща къмъ майка си очички пълни съ щастие и сълзи, и пита:

— Тате? буйки!

— Буйки, буйки, Гачко, нѣ, тате иде. . . .

И тя му посочва къмъ вратата, която прѣцѣ отъ вѣтрътъ. И въздиша:

Въздиша и дѣдо Лазко въ кжта, сгърбенъ подъ товара на годинитѣ и на тежки мисли. Мисли той за Климе и пѣшка глухо, защото не на добро е това бавение. Планината е пълна съ гадъ, нощъта е страховита, халата не прѣстая. . . Оня день вълци на ли изядохж Горановия ратай край самото село, а прѣспи засипахж трима души . . ! И Лазко прѣгльща страховетѣ си, и не смѣи да схне изъ високо, да не уплаши снахата и дѣтето, които плачжтъ.

— Какво хленчите вий тамъ? сжди ги той намусено, а въ гжрдитѣ му се заджнилъ камъкъ и хж . . . хж . . . да заплаче и той съ гласъ. . . .

Вратата се бутнѣ и се отвори.

Всички трепняхж.

Влѣзе баба Лазковца, тя се връщаше отъ дърква,

ходила бѣ да запали свѣщица прѣдъ Свети Минѣ, да покрие Климе.

— Нѣма ли го още? попита тя уплашено, като изгледа стаята.

Вмѣсто отговоръ, булката заплака.

Боже мили, кждѣ останѣ това момче? пѣшка бабата и отива прѣдъ шамбицата дѣто гори кандилце . . .

И се кръсти пакъ.

А котлето съ коледната гостба ври на гѣня весело. Но го забравили.

Полунощъ дойде и минѣ.

Огнѣтъ хванѣ да гасне; котлето млѣкнѣ.

Фѣртуната на вѣнѣ вие, и вѣлцитѣ виѣтъ тамъ. И студени трѣпки пѣлзѣтъ по кожата на всички.

Боже, Боже, какѣвъ Бѣдни-вечеръ!

Климе е изгубилъ пѣтя, вѣявицитѣ засинали всичко: и долове, и рѣтлини, и пѣтища, и поля. Цѣли часове той се скита изъ Пиринъ-Планина и не знае кждѣ се намира. на кждѣ отива, какво ще срѣщне. Разбралъ е той само едно: че далеко далеко е сега отъ селото си, въ непознати планински пущинаци, въ царството на лютитѣ звѣрове и на гибелта. Нощта е видѣла отъ снѣга, по около му нищо питомно, нищо, което да наумѣва за човѣка, за живота, не види: ни колиба, ни село, ни игрекъ да се свѣтне, дѣто да се подслони. Планината наврѣдъ пуста, бѣла, страшна. Сѣкашъ мрѣтвецъ, покритъ съ бѣла плащаница. Прѣвъ пѣтъ той зѣрнѣ недалеко живо нѣщо: то бѣше глутница вѣлци, които безъ шумъ минувахъ по снѣга. Той се покатери на едно дѣрво и чака догдѣ отминѣтъ . . . Послѣ пакъ продължи пѣтя си . . . Нѣ кждѣ отива? Той вѣрви на посока, само да не замрѣзне . . . Фортуната го биѣ въ гѣрба, и плаче задъ него, и пищи, и фѣчи, като юди на саховидско хорище . . . И Климе вѣрви напѣдъ, напѣдъ. напѣдъ и пущинѣка става сѣ по-безкраенъ и по-гробенъ. Той знае, че домаинитѣ му сега го чакатъ, и се кахѣрятъ . . .

Боже, дали ще бжде пакъ живъ да ги види. Но кой из-
лазя живъ изъ такава пропастъ? Той чувствува, че вкочения-
сва, че скоро ще затъне и остане въ нѣкоя прѣспа и никой
не ще знае дѣ е неговий гробъ. А булката и Гачко! . . .
фжртуната испищѣ страшно и прѣкъснѣ размисленията му.

Климе се загърнѣ по-добрѣ въ дрѣхата си и продължи
да върви безнадежно. Полунощъ минѣхъ, нѣ той нѣма да
дочака съмване: той прѣмалява, той замръзва, на всѣка
стъпка иска да легне, та вече да не стане . . . Внезапно
той зърнѣ въ полумрака много свѣтли точки, които мърдаха.
Какво е това! Вълци! Тѣ сѣ цѣла станъ и идѣтъ отъ къмъ
дѣсната му страна и виѣтъ . . . На около е гола поляна:
ни дърво, ни заслонъ никакъвъ . . . Тогава Климе удари
на бѣгъ, сѣ на прѣдъ прѣзъ снѣжната поляна; той не сѣ-
щаше вече ни студъ, ни умора, защото, гладната глутница
бързишката го подири съ диви вияния . . . Колко врѣме
търча, той не помни . . . Прѣдъ него бѣше сѣ голо, сѣ
пусто, сѣ снѣжна поляна. Веднага Климе видѣ, че отпрѣжъ
му се замѣрка нѣщо, свѣтли точки пакъ лѣскахъ и го прѣ-
срѣщаха; дружината бѣше пратила елинъ отрядъ да му зат-
вори пътя . . . Климе видѣ страшна, неминуема смъртъ . .
Но той фукнѣ пакъ, като лудъ, по нова посока, изъ нѣкакво
стрѣмнище на долу, и вълцитѣ слѣдъ него Кога се
озова въ дола, Климе видѣ, че е влѣзълъ въ нѣкакво село . .
Кое е, помалко ли е, християнско ли е — той не мисли, защото
глутницата го погнѣ и тамъ. Тя иде по петитѣ му . . . Той
се мръднѣ въ една вратня, която фжртуната бѣ отворила и
се затече къмъ прозорчето, що още свѣтеше . . . И въл-
цитѣ слѣдъ него . . . Климе бутнѣ грубо вратата и влѣзе
въ непознатата къща . . . Той въздъхнѣ: видѣ българска
християнска къща, и коностаса и прѣдъ него кандилце . . .
огньтъ едвамъ блѣщукеше и тлѣеше още. Въ сѣнката ле-
жахъ нѣкакви хора . . . Тия хора бѣха будни и гаче
плачеха . . . Той се озърнѣ очуденъ. Къдѣ се намирамъ азъ?

Изведнѣжъ Климе позна, че е у дома си.

Провидѣнието бѣ напътило лутанията му къмъ тѣхното
село, къмъ тѣхната къща, безъ да знай той самъ.

— Тате! булка! ставайте! викаше той, като сваляше торбата съ коледнитѣ прѣмѣни.

Тѣ искрѣщихъ всички, като луди, и го прѣгърнахъ.

— Синко, кждѣ се губи въ тая голѣма буря? шѣпне старецътъ несъзнателно и плаче, като дѣте.

— Бурята голѣма, но Господъ е още по-голѣмъ, тате... Хай стегнете се да вървимъ на църква. Не чувате ли? Клепалото бие.

Въ сѣщия мигъ, при едно утихване на вѣтъра, чу се клепалото. Христосъ се бѣше родилъ.

Скоро щастливата челядь излѣзе и се запжти къмъ Божия храмъ.

А Котлето съ кървавицата пакъ веселозахърка на огъня..!

И. Вазовъ.

19-Септемврий 1889 г.

Общи бѣлѣжки за едноврѣменното обучение въ писмо-четение.

Да четемъ - ще рече да знайме общеприетитѣ букви и по тѣхъ да можеме да произнасяме гласове, като ги сѣщеврѣменно сливаме.

Писанието е навикъ да раздѣляме думитѣ на гласове и да изображаваме тия гласове съ общеприетитѣ бѣлѣзи — букви.

Отъ читающия и писующия освѣнъ това изисква се още да се отнася съзнателно къмъ четението и писанието, т. е. да разумѣва това, което пише и чете.

Както при четението, така и при писанието ученика има работа: а) съ гласове и б) съ букви - бѣлѣзитѣ на тия гласове. Който иска да се научи да чете, длѣженъ е да се запознае съ бѣлѣзитѣ на гласовѣтѣ, а най-главното — да се научи да слива гласовѣтѣ въ слокове и думи.

Който иска да се научи да пише, длѣженъ е да се научи да раздѣля думитѣ на гласове, и да изображава тия гласове съ общеприетитѣ бѣлѣзи — букви.

Учи ли се ученика да чете или да пише, той и въ

двата случая има работа съ едни и същи гласове. Разликата е само въ буквитѣ.

Ако печатната азбука бѣше еднаква съ писменната, то не щѣше да съществува такъво разногласие въ погледитѣ при обучението въ четение и писание, каквото съществува въ настоящето врѣме. Като не желаятъ да затрудняватъ твърдѣ много ученицитѣ при запознаването имъ съ печатната и писменната азбука, нѣкои педагози намиратъ, че е по-добрѣ да се научятъ дѣцата испърво да четатъ, а послѣ да пишатъ или пъкъ наопаки.

Нъ ако погледнемъ по-внимателно на тая работа, то ще забѣлѣжимъ, че тукъ улѣснението не е така голѣмо, а затруднението при едноврѣменното обучение въ четение и писание не е така непрѣодолимо, както се вижда при първъ погледъ.

Най-голѣмото затруднение за начинающитѣ да се учатъ състои въ запознаването имъ съ гласовѣтъ, а послѣ въ раздѣлението думитѣ на гласове и сливането на тия гласове. Съ гласовѣтъ ученицитѣ се запознаватъ и при писанieto, слѣдователно особено затруднение за изучаванieto на гласовѣтъ при едноврѣменното обучение въ четение и писание не се прѣдставя.

Раздѣление думитѣ на гласове се усвоява отъ дѣцата по лесно, отъ колкото сливането на гласовѣтъ, — ето защо трѣбва да захващаме обучението отъ писание, а не отъ четение. Когато ученика се учи да пише, то въ същото врѣме се учи и да чете, макаръ и по писменни бѣлѣзи: който може да напише нѣщо, той ще може и да прочете написаното отъ него. За пълното усвояване на четението остава само да се научи очертанието на печатнитѣ букви, а това е второстепенна работа; не трудна за дѣте, (не трудна и за възрастень), работа на паметта.

Най-послѣ и самата разлика между печатнитѣ и ръкописнитѣ букви не е така голѣма: има твърдѣ малко печатни букви, които не приличатъ на писменнитѣ, напр: **Д** и **д**, **Т** и **т**; всичкитѣ почти други си приличатъ; това сходство на буквитѣ необходимо нужно е да се обясни на уче-

ниците. Отличието между едните и другите букви състои въ това, че писменните сж по кръгли и се пишжтъ повечето пжти отъ едно размахване на ржката, необходимо услови^е за скорото писание; печатните букви състожтъ отъ прави линии съединени подъ жгълъ.

И така, едноврѣмното обучение въ четение и писание не затруднява ученицитѣ; наопаки буквитѣ на едина и другия алфавитѣ по лесно се запомнжтъ, тѣй като ученицитѣ постоянно ги сравняватъ, а прѣдмѣта най добръ се познава чрѣзъ сравнение. Ученика по скоро ще се научи да раздѣля думитѣ на гласове и да слива гласоветѣ въ думи, ако въ едното и другото се упражнява едноврѣменно.

И тѣй, необходимо е, щото четението и писанието да ставатъ едноврѣменно. Само при това условие може да се отстрани това печално явление, което се срѣща и въ най добритѣ първоначални училища, че писанието се захваща много късно, че ученицитѣ не можтъ да се научжтъ колко годѣ разумно да излагатъ мислитѣ си на книга. Писанието прѣдставлява много повече затруднения, отъ колкото четението: по лесно е да запомнимъ очертанието на буквитѣ, отъ колкото да възпроизведемъ това очертание. Скоростъта въ четението пакъ се постига по-скоро, отъ колкото въ писането; а пакъ това училище, което не научи ученицитѣ си да пишжтъ скоро, не достига една отъ главнитѣ си цѣли. Сега струва ми се, е ясно, че писанието въ никакъвъ случай не може да се почне по-късно отъ четението; по добръ е то да прѣдшествува на четението.

При отдѣлното обучение въ четение и писание има още едно важно обстоятелство, което въ значителна стѣпенъ затруднява успѣхътъ. Учителя и ученицитѣ постепенно прѣработватъ различни, нѣ не особено интересни упражнения за да усвожтъ механическата страна на работата, да запомнятъ различнитѣ очертания на буквитѣ, да се научжтъ да сливатъ гласоветѣ въ думи, да разлагатъ думитѣ на гласове. Работата най-послѣ се свършва. Учителя и ученицитѣ се радватъ, че свършилъ тая не особено интересна работа и никой отъ тѣхъ нѣма желание да захване да учи букваря

пакъ отъ начало ; ето защо повторното изучаване на букваръ, писанъ или печатанъ, става съ по-слабо притѣжаніе и внимание, а пакъ ослабеното внимание вѣдно се отражава на бъдущия успѣхъ на ученика.

При едноврѣмното обучение въ четение и писаніе, ний можемъ да се ползуваме и отъ това, че имаме възможность отъ самото начало да разнообразимъ занятіето : ученика ту се упражнява въ откриваніе гласове, ту пише букви, цѣли думи, прочита написаното, то се запознава съ печатнитѣ букви и по тѣхъ чете. При всичко, че тукъ се забѣлзва голѣмо разнообразіе, нъ пакъ въ училищната работа господствува единство : вниманіето на ученицитѣ се срѣдоточва на едни и същи букви и гласове.

Нѣкои педагози намиратъ възможность да прѣминатъ букваря въ 30, 24 и даже 18 урока. Разумѣва се това е възможно, нъ какъвъ резултатъ ще се получи отъ това ?

Ученицитѣ ще бъдѣтъ принудени на всѣка стѣпка въ послѣдующитѣ си занятія да се връщатъ къмъ тия упражнения, които давно би трѣбвало да се усвоѣтъ.

Како е така, то каква е ползата отъ такъва бързина, отъ такъво неудовлетворително прѣработване и усвоение на учебния материялъ ? Никаква. Да се отива напрѣдъ не е възможно — старото е слабо изучено ; да се връщатъ къмъ старото — не е приятно, дълго вѣме да се зафиратъ на едно и също на дѣцата се стяга душата. Системата за едноврѣмното обучение въ четение и писаніе отстранява този недостатъкъ, като кара да се зафиратъ на всѣко упражнение именно толкова, колкото е необходимо за всестранното му усвоѣване.

Нѣкои намиратъ, че системата за едноврѣмното обучение е сложна, слѣдователно и трудна за ученицитѣ и учителя. Нъ въ този приговоръ има едно голѣмо недоразумѣние. Обикновено сравняватъ тѣзи система съ съществуващитѣ обще-употрѣбителни начини за обучение, при които ученикътъ съ голѣми усилия постига процеса на четението. Съзнавайки тия трудности противницитѣ на едноврѣмното обучение справедливо заключаватъ, че ако при обучението въ четение съществува извѣстна трудностъ, то при едноврѣмното обу-

чение въ четение и писание тѣзи трудность ще се утолѣми поне въ два пѣти. Ето тукъ се крие и недоразумѣнието.

Ако едноврѣменното обучение въ четение и писание ставаше така също както става обучението отдѣлно въ едното и другото, — тогава защитниците на едноврѣменното обучение трѣбваше да се съгласятъ съ бѣлѣжките за трудностите и трѣбваше да се откажатъ отъ своята система. Нѣ тукъ е секретътъ, че системата за едноврѣменното обучение се отличава не само съ това, че механически съединила четението съ писанието и захваналъ тия занятия едноврѣменно; не, тукъ отличието е по-дълбоко; отличие, което коренно видоизмѣнява обучението въ четение и писание. Тая система най-напрѣдъ осъвършенствувала и облѣгчила отдѣлно начините за четение и писание; слѣла тия занятия въ едно на основание тѣхната вътрѣшна връзка или на тѣхното родство.

Отъ двѣ отдѣлни занятия, тя образувала *едно* — органически цѣло, и това *едно* съставено отъ двѣ е много по-просто и по-лесно, отъ колкото всѣка една отъ частите разработвани стдѣлно. Тукъ сложността е само външна, трудността — въображаема, това не е сложность, а разнообразие; не е трудность, а улеснение.

Трудно се постига отъ учениците тайната на четението, защото при неправилното обучение никой и нищо не открива на учениците тая тайна, и тѣ *сами*, безъ никаква помощ, при най-неблагоприятни условия, трѣбва да откриятъ тая тайна.

Щомъ се открие тая тайна — трудността сама по себе си пада.

А пакъ тая тайна се открива лесно и просто; съ тая тайна може петъ-годишно дѣте да си играе и да я открие; тѣзи трудность дѣтето може да побѣди и съ помощта на слабоприготвената си майка.

Въ какво именно състои тѣзи тайна? Какъ да се открие тя на дѣтето? Тайната състои въ сливане звуковете (при четение) въ думи; трудността се заключава въ това, че ученика не може да разумѣе какво ще рече да произнесе гласовете *едноврѣменно* — не знае да слива гласовете.

Тъзи трудност мислятъ да отстранѣтъ нагледно, като показватъ буквитѣ. мѣстятъ ги и ги приближаватъ една до друга; или каратъ ученицитѣ да произнасятъ протегнатото единъ гласъ отъ нареденитѣ букви и послѣ скоро да присѣдинятъ къмъ него другъ.

Нъ всички тия способи, както е познато, на първо врѣме малко помагатъ на работата и учителя е принуденъ самъ да слива гласовѣтъ. Това така и трѣбва да бѣде, защото сливането на гласовѣтъ не може да се изучи по изображението имъ: *сближаванieto* на буквитѣ никакъ не обяснява съединението на звуковетѣ; изображенията тукъ само прѣчкатъ, като отвличатъ вниманието на ученика отъ същността на работата — звука; запознаването съ способа за сливането гласовѣтъ е възможно само чрѣзъ *наблюдение* надъ думата, която е резултатъ отъ сливане.

Прѣди да се изнамѣрѣтъ буквитѣ, наблюдавало се е надъ думата, открили сж се членораздѣлнитѣ гласове въ езика, разложили сж се думитѣ на гласове.

Тайната на сливането прѣстава да е тайна за тогава, който е разумѣтъ тайната на разложението; а тая послѣдната безъ особено затруднение открива ни *слухътъ*.

Навикътъ да раздѣляме думитѣ на гласове и наопаки да сливаме гласовѣтъ въ думи така лесно се постига, щото шестъ-годишно дѣте, подъ ръководството на майка си, може да го усвои безъ особено затруднение; а веднѣжъ стане ли това, то всичкото е свършено — дѣтето се е научило да чете и пише, тъй като да се запомнятъ тридесетъ изображения (очертанието на буквитѣ) за дѣтската паметъ нищо не значи.

По такъвъ начинъ отдѣлното обучение въ четение (сливане) безъ писание (разложение) не само че не улеснява, нъ затруднява работата, *като ѝ отнима* естественната простота: научете ученика да разлага думитѣ на гласове, тогава да слива звуковетѣ той и самъ ще се научи.

Ако и да има затруднение при едноврѣмното обучение въ четение и писание, то това затруднение е чисто външно и състои въ навикътъ да се държи перото или калѣма. Нъ това затруднение е неизбѣжно, рано или късно то трѣб-

ва да се побѣди. Тамъ, гдѣто училищнитѣ съсловия сж неблагоприятни, ний можемъ да посвѣтваме да не каратъ ученицитѣ *до и въ врѣме изучаване* — на букваря да пишжтъ съ перо; нека дѣцата пишжтъ съ калемъ на плочитѣ си; чрѣзъ това ще се намалятъ и подготовителнитѣ за писмо упражнения.

Трѣбва така сжщо снисходително да се отнасяме на първо врѣме и къмъ калиграфията на ученицитѣ: правилното очѣртание на буквитѣ, хубавото писание ученика своеврѣменно ще придобие самъ.

Най-послѣ въ първия периодъ на запознаването съ буквитѣ възможно е да се учжтъ ученицитѣ само да пишжтъ и да четжтъ това, което сж написали; нѣ въ никакъвъ случай неможжтъ се исключи отъ программата на първоначалното обучение *гласнитѣ упражнения*, — защото тия упражнения учжтъ ученицитѣ да разлагатъ думитѣ на гласове и да сливатъ гласоветѣ въ думи; тия упражнения прѣдшествуватъ и съпровождатъ изучаването на алфавита: само чрѣзъ подобни упражнения е възможно улеснение на трудътъ при обучението.

И тъй отъ самото начало на обучението ний трѣбва да учимъ дѣтето да чете, пише и съзнателно да се отнася къмъ думата.

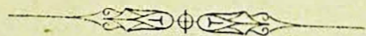
За да се научимъ да четемъ, трѣбва да се запознайме съ печатнитѣ букви, да се запомне тѣхната форма, (очѣртание), да знайме всѣка буква какъвъ гласъ означава, да се научимъ малко много скоро да сливаме гласоветѣ. За да се научимъ да пишемъ, трѣбва да знайме да разлагаме думитѣ на гласове; не само да запомнимъ очѣртанieto на писменнитѣ букви, нѣ и да бждемъ въ състояние да изображаваме тия очѣртания на книга, а за изпълнение на подирното условие изисква се отъ писуция да има развита за писание ръка, да умѣе да държи перото, правилно да распрѣдѣля линиитѣ и пр.

Съзнателното отнасяние къмъ думата е възможно само тогава, когато очѣртанieto на буквитѣ, сливането на гласоветѣ и разложението думата на гласове е така добрѣ усвое-

но отъ ученика, щото не му отвлича вниманието, дава му пълна възможность да се съсредоточава върху съдържанието. При всичко това първоначалното обучение не е такъва лесна задача, щото да може ученика изведиждъ, безъ никакво подготовка, да я разрѣши. Тукъ най-много се изисква отъ учителя прѣдпазливостъ и умѣние.

Прѣди да узнае ученика бѣлѣзитѣ на гласоветѣ, той трѣбва да се запознае съ самитѣ прѣдмѣти, които е прието да означаваме съ тия бѣлѣзи — *гласоветѣ*; прѣди да захване да чете, той трѣбва не само да разумѣва, какво ще се каже да слива гласоветѣ, нѣ и да знае самъ да ги слива, за да може послѣ безъ особено голѣмъ трудъ да употрѣби готовото знание въ работа. Прѣди да накараме ученика да пише, ний трѣбва да го научимъ да раздѣля думитѣ на гласове и освѣнъ това да му развиемъ ржката за писание, да го научимъ да държи перото и пр.

И тъй необходимо е да прѣдваримъ запознаването съ буквитѣ въ слѣдующитѣ подготовителни занятия: а) *гласни упражнения*, които учятъ ученика да опрѣдѣля гласоветѣ въ думитѣ и наопаки да слива гласоветѣ въ думи; б) *упражнения*, които развиватъ ржката на ученика за да държи правилно перото.

Прика.

(Расказъ отъ Гюй де-Мопассана.)

Никой се не зачуди, когато Симонъ Лебрюманъ поведе на вѣнчило дѣвойката — Жанна Корде. Той си бѣ купилъ отъ метъръ Папильонъ патентъ за нотариусъ. Само по себе се разбира, че за това трѣбовахъ пари, а дѣвойката — Корде имаше до триста хиляди франка въ банковѣ билети и записи на прѣдателя.

Лебрюманъ бѣше гиздавецъ, обичаше да се облича напето, нѣщо, което е почти рѣдкость въ Бутини.

Дѣвойката Корде бѣше хубавица; лицето ѝ бѣше свѣже, малко вѣстѣмничка свѣжестъ, нѣ това ѝ не бъркаше да е миловидна, апетитна (лезетлия) и привлекателна.

Вѣнчалната церемония обърна цѣлата Бутини съ глава надолу.

Публиката все неможеше да се нагледа на тая двойка, която отъ църквата отиде да скрие щастието си подъ брачната стрѣха, като рѣши да отиде слѣдъ нѣколкото сладостни дни въ Парижъ.

Очарователно се тѣркалъхъ часоветѣ на тия сладостни дни. Още отрано Лебрюманъ съумѣ да вложи въ отношенията си къмъ своята млада и хубавичка жена, колкото трѣбва сръжки, деликатность и досѣтливость. Той си избра за девизъ: „Който умѣе да чака, всичко постига.“ Съумѣ да бжде и тѣрпеливъ и дѣятеленъ, затова и сполуката му излѣзе бърза и пълна.

Бѣхъ се измѣнжли само четири дни отъ свадбата, а г-жа Лебрюманъ вече обожаваше мъжътъ си. Тя почти съвсѣмъ неможеше безъ него. Искане ѝ се да е всѣкога прѣдъ очитѣ ѝ, да е при нея за да го гледа, да го милва и да му се радва. Той добръ разбираше това и напълно ѝ угаждаше.

* * *

Веднѣжъ, въ края на недѣлята, Лебрюманъ каза на младата си другарка:

— Ако щешъ да идемъ въ идещий вторникъ въ Па-

рижъ. Тамъ ще подкачиме да живѣеме както два влюбени, нъ не вѣнчани, гълъба; ще обѣдваме въ гостилницитѣ, ще посѣщаваме театритѣ, кафе-шантанитѣ, ще ходиме навсѣкждѣ.

Тя почти заскача отъ радостъ.

— Да, да, да идеме, колкото се може по-скоро.

Той прибави:

— Нъ не трѣбва нищо да забравяме. Прѣдизвѣсти баща си да приготви приката ти; ще я земеме съ себе си да плати на метръ Папильонъ за патента.

— Утрѣ ще му кажж, рече тя.

Въ слѣдующий вторникъ дѣдото и бабата (тжщата) испрацахж на желѣзничната станция зетя си и дъщеря си, които трѣгвахж за Парижъ.

— Право да ти кажж, думаше тестътъ, не е никакъ благоразумно да носишъ съ себе си толкова пари само въ джюздана си.

Това накарваше младий нотариусъ да се усмихва.

— Не грижи се, дѣдо, казваше той. Наша милость се не боиме отъ такива работи. Трѣбва да знаешъ, че моето занятие изисква, щото често да носж въ джеба си чужди пари почти по малионъ. Това помага да се избѣгватъ цѣль купъ разни формалности и тому подобни. Не безпокой се.

— Които отивате въ Парижъ, заповѣдайте да влѣзете въ вагонитѣ, извика станционний служителъ.

Нашитѣ млади пътници влѣзохж въ единъ вагонъ, дѣто имаше двѣ стари госпожи.

Лебрюманъ пошѣпна на жена си:

— Какво отегчение! не ще ми бжде възможно и да пушж.

— И менѣ ми е досадно, отговори тя тихичко, но по друга причина.

Машината изсвири и тренътъ се повлѣче. Пътуванието се продължи единъ часъ врѣме, а Лебрюменъ и съпругата му едва можахж да си размѣнятъ само нѣколко думи, защото старигѣ госпожи нито помислихж даже да спятъ.

Щомъ се спрѣхж на парижската станция — Св. Лазарь, Лебрюманъ каза на жена си:

— Ако желашъ, миличка, да идеме първо да позаку-

сиге на булваря, па послѣ до се върнеме за багажа да го закараме на отела.

Тя тутакси се съгласи.

— Да, да, да закусиме първо. Далече ли е гостилницата?

— Да, далечко е малко, нѣ ний ще се качиме на омнибуса.

— А защо въ омнибуса, та не въ пайтонъ?

Той усмихвайки се почна да я мъри:

— Такъва ли си ти пестовница? За нищо и никакви петъ минути да се хваща пайтонъ, който ще смѣкне по шестъ су за минута. Не искашъ вече и толкова да се попритѣснинишъ?

— Това е право, каза тя поприсрамена малко.

Въ това врѣме заминваше единъ омнибусъ. Лебрюманъ извика:

— Кондукторъ! ей кондукторъ!

Тежката кола се спрѣ и младий нотариусъ, като потегли жена си за ръка, каза ѝ бързишкомъ:

— Ти сѣдни вжтрѣ, а азъ ще се качж отгорѣ, защото много ми се иска да испушж една цигарка прѣди закуската.

Тя не успѣ даже и да отговори, кагато кондуктора я подхванж подъ мишницитѣ за да ѝ помогне да се качи на стѣпалото; той я тласна въ омнибуса и тя, уплашена, почти паднж на стола като гледане като втрѣщана прѣзъ стѣклото какъ се мъркахж краката на мъжа ѝ, който подскачаше по стѣпалата къмъ покрива. Тя сѣднж и останж неподвижна между единъ тлѣстѣкъ (шишкавъ), който вонѣеше на тютюнъ и една бабичка, която помирисваше на кучищина.

Въ омнибуса имаше много мъже и жени, нѣ младата Лебрюманъ стоеше като скована на мѣстото си и на нищо не обръщаше внимание.

— Па защо не щя да сѣдне и той съ мене? размишляваше тя и нѣкаква неопрѣдѣлена душевна мъка я задушваше.

— Азъ не знаехъ, че то било тѣй далече, помисли си Жанна.

Едни отъ пътниците слизахж, други се качвахж и за-
Книжницѣ Кн. III.

взимахъ мѣстата имъ, а омнибуса все продължаваше да се влачи по безкрайнитѣ улици, като ту се спираше на станциитѣ, ту пакъ тръгваше.

— Боже, колко далече било ! говореше Жанна на умътъ си. Да ли не заспа той горѣ ! Това е много възможно : прѣзъ тия дни той така много се умори !

Постъпено всичкитѣ пътници изчезнаха и тя остана сам-самичка.

Кондуктора извика :

— Вожираръ !

Едва тогава тя се съти да попита :

— Гдѣ сме ?

— Та не чуete ли, че въ Вожираръ ? сърдито отговори Кондуктора. Става двадесетъ пъти вече повтарямъ това име.

— Далече ли е още булвартъ ?

— Кой булваръ ?

— Италианскій.

— Пююю, отдавна, отдавна го заминахме !

— А, а, а ! Бъдете добри, моля ви се, да обадите на мъжътъ ми.

— Мъжътъ ви ? ! Че гдѣ е той ?

— На покривтъ.

— На покривтъ ? Тамъ отдавна вече нѣма жива душа. Тя истръпна отъ ужасъ.

— Що казвате ? Това е невъзможно. Той сѣднѣ заедно съ мене. Прѣгледай добрѣ ; трѣбва да е тамъ.

Кондукторътъ се намръщи.

— Нъ, хубавичке, стига толкова разговоръ. Единъ мъжъ загубенъ, десетъ други ще се наидятъ. Подобрѣ махвай се отъ тука и туй ти е то всичката приказка. Ей сега е ще си хванете на улицата другъ мъжъ.

Очитѣ на господжа Лебрюманъ се напълнихъ съ сълзи и тя продължи да настоява :

— Нъ увѣрявамъ ви, господине, че вий се мамите, право, мамите се. Той има подъ мишницата си дебелъ джужданъ.

Кондукторътъ се закиска.

— Дебелъ джузланъ? А, а, помниж. Той слѣзе на Маделенъ. Нѣ все едно, той ви е пустихлъ навѣтъра, ха, ха, ха. . . .

Тя излѣзе изъ омнибуса и неволно съ инстинктивното движение на очитѣ си погледниж на покрива на екипажа. Тамъ никого нѣмаше.

Тогава тя даде воля на сълзитѣ си и громко заплака, безъ да я грижа, че заминвачитѣ я гледатъ. Устата ѝ произнасѣхъ :
Какво ще стане съ мене, какво ще стане съ мене?

Доближи се и контролъора на омнибуситѣ.

— Каква е тая работа?

Кондуктьорътъ му отговори насмѣшливо :

— На тая господжа мжжътъ благоволилъ да я захвърли на пхтътъ.

— Е че що? Я върви ти на мѣстото си, рече контролъора и си заминъ.

Тръгнъ и тя, като гледаше право прѣдъ себе си. Не бѣше даже въ състояние да разбере какво се е случило съ нея. Дѣ да иде сега? Що да стори? Какво е могло да се случи съ него? Коя е причината на такава погрѣшка, такова забравяне, такова недоразумение, такава невѣроятна разсѣянность?

Въ джебътъ ѝ имаше само два франка. Къмъ кого да се обърне? Нѣ чудно е, какъ тѣй съвсѣмъ неочаквано ѝ дойде на паметъ братовчедъ ѝ, Барраль, другаръ на директора на департамента въ морското министерство.

Паритѣ ѝ бѣхъ тъкмо колкото трѣбовахъ за да плати на пайтонъ. Тя заповѣда да я отведжтъ при братовчедъ ѝ. Той току що излизаше изъ квартирата си за да иде въ министерството. Подъ мишницата му, както и на Лебрюманъ, имаше доста дебелъ джузданъ (портфейлъ).

Тя скоочи изъ пайтона.

— Анри, Анри! извика тя.

Той съ недоумение се спрѣ.

— Жанна . . . ! Отгдѣ и коя орисница?

Пълнитѣ ѝ съ сълзи очи често, често мигахъ.

— Мжжътъ ми сегичка се нѣкждѣ изгуби!

— Изгуби се! Гдѣ това?

— Отъ покрива на омнибуса.

— Отъ покривътъ на омнибуса? . . . Охооо! . . .

Тя плачишкомъ му расказа всичко, щото ѝ се случи. Той слушаше и размишляваше.

— Добрѣ. А много ли пари имаше у него? попита той.

— Да, у него бѣше всичката ми прика.

— Приката? . . . Всичката? . . .

— Всичката . . . Щѣше да плаща днесъ нотариалний си патентъ.

— Да, мила братовчедке, ваший мъжъ сега опява бърже, бърже къмъ белгийската граница.

Тя все още не можеше да разбере и, като заекваше, пробърбори :

— . . . Мойй мъжъ . . . вий казвате? . . .

— Искамъ да кажъ, че той заграби капиталътъ ви и туй то.

— Значи той . . . той . . . той е подлецъ! . . .

Слѣдъ туй отъ отслабване, тя, като ридаеше, падна въ обятията на братовчеда си.

Разни зяплювци почнахъ да се трупатъ около тѣхъ и той я подбутна по лекичка къмъ парадната врата и, като я крѣпѣше прѣзъ кръста, въведе я по стълбата въ квартирата си и рече на слугинята, която съвсѣмъ се забърка, като отваряше вратата.

— Софию! търчи въ гостинницата и донеси закуска за двама. Днесъ нѣма да идъ въ министерството.

П. М.

Една расходка по Солунско.

(Продължение отъ втора книжка).

Поминѣкъ. Главний поминѣкъ на воденчене състои въ производяне на кожурци и плодове. Второстъпенни занятия сж лозарството, търговия и нѣкои мѣстни занаяти.

Въ всѣка кѣща се отгледватъ *свилени буби* и за това кѣщитѣ на Воденъ сж построени по такъвъ начинъ, щото да има удобства за бубитѣ. Стаитѣ сж много голѣми и всѣка кѣща има широкъ салонъ. Околността на града е усѣяна съ черничеви градини. Сѣме за бубитѣ купуватъ въ послѣдне врѣме отъ Анадолъ. Кожурцитѣ въ Воденъ ставатъ много хубави. По цѣната си тѣ, заедно съ Гевгелийскитѣ държатъ първо мѣсто и всѣкога се продаватъ по-скѣпо. Но не само Воденъ, а и въ много села отъ казата се производятъ кожурци. Истеклата година Воденъ съ казата даде 200 хил. оки кожурци, отъ които $\frac{2}{3}$ сж отъ градътъ. Това занятие добръ награждава трудътъ, защото воденскитѣ кожурци всѣкога се продаватъ съ добра цѣна. Минялата година се продавахъ една бѣла меджидия оката.

Воденъ искаква голѣмо количество *овошки* за Солунъ. То е главното мѣсто, отъ дѣто Солунъ се снабждава съ плодове. Тукъ се раждатъ въ голѣмо количество череши, круши, ябълки, праскови, смокви, сливи, нарове и сирки. Воденскитѣ нарове сж най-едритѣ и най-вкуснитѣ въ цѣла Македония. Прасковитѣ не падатъ по-долу. Всѣки день въ Солунъ влизатъ 15 - 20 товари, а нѣкой път и до 50 товари плодове отъ Воденъ. И това се протака прѣзъ голѣма частъ отъ годината.

Лозарството стои много по-долу, отъ колкото въ нѣкои съседни мѣста. Тукъ се ражда хубаво грозде, но воденчене или го продаватъ въ Солунъ или правятъ вина, които не дочакватъ година врѣме. Лозята тукъ не се глѣдатъ хубаво. Ако по-голѣмо внимание обърнатъ жителитѣ на лозята си, тѣ бихъ могли лѣсно да конкуриратъ съ Негушъ и Гуменджа, които държатъ въ Солунъ пазаря на вината въ рѣцѣтъ си.

Търговията е слаба, както и на всѣкъдѣ. Само когато има пазаръ се събира повече народъ отъ селата да пазаруватъ. Въ останитѣ дни прѣзъ недѣлята е съвсѣмъ тихо по улицитѣ. Занаятитѣ сж отпаднали както на всѣкъдѣ по нашенско.

Населението въ казата се поминува главно съ земледѣлие; скотоводството е на втори планъ. Въ Воденско се ражда жито, ечемъ, кукурузъ, сусамъ, памукъ, орисъ и други плодове.

Жита малко се искарватъ на вънъ. Повечето оставатъ за мѣстно потрѣбление. Мѣстността стои по-долу въ това отношение отъ колкото Пазарско. *Сусамъ* се произвежда въ доста голѣмо количество. Около 200 хил. оки сусамъ се прѣработва ежегодно. Седѣмъ масларски заведения въ Воденъ вадѣтъ масло отъ сусама и на годината се изважда около 80 хил. оки. *Памукъ* се работи на всѣкъдѣ по малко. Целий окръгъ събира до 3 хил. оки и го продава въ Негушъ, дѣто се обработва по-нататѣкъ. *Орисъ* се ражда въ селата: Оризарци, Месимеръ, Църковени, Пжгени и св. Илия. Той остава голѣма частъ за мѣстно употрѣбление; останалото се продава въ Солунъ.

Съ *скотовѣдство* се занимаватъ само нѣкои отъ планинскитѣ мѣста и то слабо. Искарватъ се по малко кози и овци за Гърция.

Мегленъ дава добри ябълки, наречени *мегленски*. Голѣмо количество се искарва въ Солунъ сѣка година, дѣто намѣрватъ добра цѣна. Това се счита за едно отъ най-добритѣ занятия въ тая мѣстность. Мегленъ брои до 30 села, които сж расположены на истокъ отъ Воденъ измежду Паякъ планина и Пожарската планина. Паякъ планина иде отъ Демиръ капия на кждѣ Енидже. Тя се нарича на нѣкои мѣста Кожухъ планина. Въ нейнитѣ поли сж заселени Гевгелий и Гуменджа. Прѣди да се свърши Паякъ пл., тя се скача съ *Пожарската планина*, която отива малко на сѣверъ, постѣ завива пакъ на истокъ и носи название Нича даже до Воденъ. Въ жгълтъ, който се образува отъ тая планина има редъ възвишения, наречени *Караман*

ски върхове и по тѣзи върхове сж пърснжти мегленскитѣ села. Населението говори български, само въ едно село, наречено Нжте, се говори по влашки. Нжте има до 800 къщи. То е най-голѣмото село въ Мегленъ. Жителитѣ му сж мусулмани. Въобщѣ $\frac{3}{4}$ отъ населението на Мегленъ исповѣдва мухамеданската религия. Само $\frac{1}{4}$ сж християни.

Освѣнтъ ябълки Мегленъ дава по-голѣмата частъ червентъ ситентъ пиперь, който се разнася по Балканскій полуостровъ изъ Македония.

Отъ Воденъ до Негушъ.

Планинскитѣ вериги, които иджтъ отъ Мориовскитѣ планини, вървижтъ по едно направление отъ северо-истокъ къмъ юго-западъ. До Воденъ тѣ се наричатъ *Нича планина*, надъ Воденъ обаче и надолу имъ се дава название *Дурла планина*. Изначало Дурла върви къмъ юго-западъ, додѣто достигне *Негушъ*, послѣ завива все повече къмъ югъ до дѣто достигне Верея; отъ тамъ вече върви право на югъ до дѣто се скачи съ *Олимпъ*. Пжтътъ отъ Воденъ до Негушъ върви се подъ политѣ на Дурла планина. Мѣстността е хълмиста, пжтътъ е лошавъ. Съ кола неможе да се върви. Гората на много мѣста е вече истрѣбена. На лжтътъ срѣщаме селото *Байна*, съ единъ прѣкрасенъ изворъ, послѣ с. *Църмариново*, дѣто се прѣгазва *Голѣма рѣка*, която иде изъ Дурла и отива въ пазарското блато. Отъ тука кждѣ Негушъ мѣстността става все повече и повече красива и старателно обработвана. Вода има на всѣка крачка. Оризови поля се срѣщатъ много на често. Най-сетнѣ се появяватъ прочутитѣ негушки лозя и задъ тѣхъ на една възвишенность лежи самия Негушъ.

Негушъ.

Негушъ е заселенъ сжщо като Воденъ на едно високо мѣсто въ политѣ на Дурла пл. Прѣзъ него минува р. Арапица, която извира въ Дурла близо надъ градътъ. Щомъ рѣката остави градътъ, спуска се низъ полуотвѣснитѣ урви въ двѣ раздѣления и бързо пада въ подножието на височини-

тъ. Тѣзи височини не сж тѣй високи и отвѣсни, като воденскитѣ. Силата на водата, съ която тя пада надолу, е уловена и употребена на работа. Единъ клонъ отъ рѣката кара една фабрика за прѣдние памукъ, а другия — една голѣма воденица.

Градътъ не е населенъ до брѣгътъ на височинитѣ, както бѣ Водентъ, а малко по на вжтрѣ. Той е обкръженъ съ лозя отъ всички страни, освѣнъ отъ къмъ планината. Мѣстоположението е красиво. Дурла като че ли е прѣсечена на двѣ мѣста надъ градътъ и тѣй надъ него се издигатъ три грамадни височини. Срѣдната частъ, която осамена стои на горѣ, се нарича *Гѣона*, западната — *Шерле*, источната — *Дурла*. Всичкитѣ наедно пакъ носѣтъ названието Дурла пл.

Прѣдъ Негушката височина лежи открито всичкото солунско поле. Отъ тукъ можѣтъ да се видѣтъ Ортачъ планина надъ Солунъ и Олимпъ срѣщу Солунъ. Тѣзи два планински хребета образуватъ крайщата на планинскитѣ вериги, окръжающа солунското поле.

Климатътъ въ Негушъ далечъ надминува воденскитѣ. Въ Водентъ цѣлата пролѣтъ и есенъ е влажно. Тукъ никога не се чувствува влага. Богатата растителностъ отъ наоколо, хубавата вода, правѣтъ Негушъ много стодентъ за живѣние.

Негушъ брой до 5500 жители, отъ които 1500 сж турци, останалитѣ — християне. Християнското население е отъ българско и влашко потекло, но погърчванието тукъ е направило голѣмъ успѣхъ. Сичкото население се признава за гръцко. По улицитѣ на всѣкждѣ се говори, гръцки язикъ. Женитѣ и дѣцата знаѣтъ гръцки. Българскитѣ езикъ е на задентъ планъ. Съ него се служѣтъ по богатитѣ Негушани само когато иматъ работа съ селенитѣ. Между по-долната класа по на често се слуша българскитѣ говоръ. Азъ заговаряхъ нарочно съ дѣца по улицата и се оказа, че дѣцата на по-заможнитѣ семейства незнаѣтъ нищо отъ майчинитѣ си язикъ, когато пѣкъ онѣзи на по-бѣдната класа можѣтъ да говорѣтъ чисто на български, но знаѣтъ и гръцки. Съ една рѣчь, погърчванието тука е въ послѣднитѣ си периодъ. Още нѣколко години и въ Негушъ не ще има ни слѣда отъ

българщина. Влашкий элементъ, който е по-малочисленъ отъ българскій, е също еленизиранъ. Погърченитѣ власи сж най-голѣмитѣ влашки патриоти по цѣлата страна. Видохъ нѣколко Негушани, студенти на атинскій университетъ. Тѣ се гордѣхтъ вече съ чистото си еллинско потекло и макаръ, че майкитѣ имъ знахтъ още български, тѣ освѣнѣ еленика, никакъ друго не знахтъ. Спорѣдъ тѣзи учени глави, населението въ цѣла Македония е отъ потеклото на старитѣ македонци. т. е. елини, но българофони!

Негушани иматъ една църква и доста добръ наредено трикласно училище. Прѣди нѣколко врѣме тукъ е ставало опитъ да се отвори влашко училище, за тѣзи цѣль е дохождалъ учителъ. Противъ него се дигнало буря. Заплашвали го съ бой, хвъргали каменье подирѣ му и той се принудилъ да бѣга. При всичко това въ Негушъ има още жители, които биха желали да обучаватъ дѣцата си на българската грамота, но тѣ не смѣхтъ да издигнатъ гласътъ си, защото се боятъ отъ богатитѣ и силни свои съграждани.

Само на западъ отъ Негушъ се намиратъ нѣколко грцки села, каквито сж: *Макрогушъ, Колура, Пожарица, Тагарохори, Хоропане, Туркохоре, Черлово и Аркудохоре*. Отъ другитѣ страни градътъ е заобиколенъ съ български села. Най-близнитѣ села до него сж: *Янница, Миношница, Горно Купаново, Долно Купаново, Гулишани, Берска Вещица, Църваръ* и др. На пазарътъ, който тукъ става въ сжбота, се чува главно българскій говоръ.

Негушъ е мюдурлукъ, подчиненъ на Караферскій (Верейскій) каймакамлъкъ. Тукъ стои само единъ мюдуринъ съ нѣколко души заптии. Сѣдилище нѣма никакво.

Поминѣкъ. Главний поминѣкъ на Негушани е *винарството*. Негушъ и Гуменджа сж най-главнитѣ винарски мѣста въ цѣла Македония, нѣ първо мѣсто зима безпорно Негушъ. Негушкото вино надминува гуменджанското, както по количество, тѣй и по качество. То има неженъ вкусъ и хубавъ букетъ. Жителитѣ старателно обработватъ лозята си, които сж обрѣжили цѣлия градъ, добиватъ цѣлий си поминѣкъ отъ тѣхъ, но все ощене знахтъ да приготвятъ добръ ви-

ната си. Ако негушките вина бѣхж въ рѣцѣтъ на нѣкои образувани европейски винари, то на европейскитѣ пазари тукашното вино би могло да конкурира съ най-добритѣ вина. Негушките лозя даватъ 10 до 11 хиляди товари грозде, съски товаръ по 100 ока. Единъ товаръ дава чисто вино 5 ведра, равно на 60 ока, ако годината е сушава до 45 ока.

Срѣдно число Негушъ изважда 600 до 700 хил. ока чисто вино, отъ което около 250 хиляди ока се изнася за Александрия, останалото се продава въ Солунъ, или остава за мѣстно употребленне.

Въ Негушъ се работятъ още *шаеци*. Всѣка година се прѣработва до 700 товара вълна. 1 товаръ вълна дава 2 батани шаекъ. 1 батана има 110 аршина, тегне 20 оки.

Така щото тукъ се изработватъ годишно около 1300 батани. = 150 хил. аршина шаекъ. Този шаекъ е широкъ 3 рупа, бива бѣлъ или черенъ, доста дебелъ, по качество стои по долу отъ българскитѣ шаеци. Изнася се главно за Гърция, дѣто се продава до 4 $\frac{1}{2}$ гроша лакътътъ (лира сто).

Въ градътъ има 10 масларници, дѣто се вади масло отъ сусама на околността. До 100 хил. оки масло може да падне годишно.

Сичкий памукъ, който се ражда въ околността се обработва на една хубаво устроена фабрика, която се кара отъ единий клонъ на р. Арапица. Тази фабрика е устроена отъ нѣколко души богати Негушани и съ успѣхъ работи повече отъ 10 години. Въ нея работятъ до 70—80 работници.

Околността произвежда сурови продукти, както и воденско. Свилени буби се отглеждатъ на всѣкъдѣ въ малко количество.

Отъ Негушъ до Солунъ.

Ако отиваме отъ Негушъ сѣ покрай планинската верига, то подиръ 4 часа пѣтъ (около 20 километра) ще стигнемъ въ Верея. Пѣтътъ води прѣзъ една хубава равнина, но злѣ обработена. С лата сж на далечъ отъ пѣтя и то рѣдко. Щомъ приближимъ Верея българскій говоръ почва да се губи. Прѣобладава гърцкый.

Верей (*Беръ*, *Кара-Фери*) е съградена въ поли-
тъ на същата планинска верига, както *Негунъ* и *Во-*
денъ. Градътъ не е на равнина; мѣстото е хълмисто. До
самъ него минува р. *Бистрица*, а прѣзъ него единъ неинъ
притокъ, нареченъ *Ченгене—Дереси*. Растителността нао-
коло е тѣй раскошна, както и у горѣпоменжитѣ градове.
До сами градътъ на сѣверъ се прилѣпять ливади и лозя, на
югъ — същото. Бѣше вече крайтъ на м. юлий, а трѣвата зе-
лена, сочна, както прѣзъ май. Вода въ голѣмо изобилие на
всѣкъдѣ. Р. *Ченгене-Дереси* образува дълбоко корито прѣзъ
градътъ; тукъ се намира красивото мѣсто *Карамедъ* — единъ
вѣчно прохладенъ жгълъ. Дебелата сѣнка на стогодишнитѣ
дървета, шумътъ на бистрий потокъ, отсрѣшния брѣгъ по-
критъ съ растителность, примамватъ публиката съ хубавина-
та и прѣзъ лѣтнитѣ дни.

Старата градска крѣпость стои още. Вътрѣ въ нея е
сега правителственний домъ. Отъ другитѣ здания заслужва
да се поменятъ само казармитѣ, които сж направени всрѣдъ
една раскошна зеленина на сѣверната часть на градътъ.

Кара-Фери има до 16 х. жители. Повече отъ 9 хи-
ляди сж турци, останжалитѣ сж християни. *Макаръ*, че по-
вечето отъ половината на християнското население се със-
тои отъ *Власи* и *Българи*, то носи чистъ грѣцки отпечатъкъ.
Тукъ грѣцкый езикъ е вече побѣдилъ окончателно. Сѣкаква
слѣда отъ българщина е изчезнжала. Власитѣ трѣбва да сж
били по-многочисленни, защото тѣ повече сж се одържали
Тукъ тамъ се чува влашкий говоръ, а има и едно влашко
училище само съ единъ учитель.

Отъ *Верей* ние оставяме вече планинскитѣ вериги да си
вървятъ право на югъ и като се прѣсичатъ отъ р. *Бистри-*
ца да достигнатъ морето съ високия *Олимпъ*. Пътътъ ни за
Солунъ завива на кждѣ истокъ прѣзъ плодородното поле и
прѣсича р. *Кара-азмакъ* на 40 кил. отъ *Верей*; върви сѣ
на истокъ покрай селата *Чуварларъ* съ 30 кжши българи
и *Сериче* тоже съ 30 кжши българи, та дохожда до *Вар-*
даръ, дѣто се съединява съ оня пътъ, който иде на право
отъ *Воденъ* и за когото вече споменяхме отъ началото още.

Споменяхме, че чрѣзъ Кара-азмакъ водитѣ на Пазарското езеро-блато отиватъ къмъ морето. На $1\frac{1}{2}$ часъ прѣди да достигне солената вода, съединява се Кара-азмакъ съ Вардара.

Ако вървимъ отъ Негушъ по рѣката Арапица до Пазарското блато, и отъ тамъ по Кара-азмакъ до морето, то ще забѣлежимъ, че на истокъ отъ тия мѣста българщината е останяла неповрѣдена отъ гръцкото влияние, съ исключение на Негушъ и на 2 — 3 села до морето. На западъ отъ тѣзи линия погрѣчванието е успѣло силно, но все до р. Бистрица има още голѣми слѣди отъ българщината. За тѣзи мѣста ние ще се повърнемъ другъ пътъ по-обстоятелствено да поговоримъ.

В. Кжнчовъ.

Дойранъ (Пулнъ.)

Дойранъ се пада на с-з. отъ Солунъ на разстояние около 70 Килом. Пътътъ, който води за този градецъ, е почти паралеленъ съ желѣзната линия Солунъ-Скопие откъмъ западна страна и съ единъ редъ низки рѣтове, називаеми *Бешикски*, които се протакатъ отъ источната му страна. Впрочемъ, въ разни мѣстности, тѣзи рѣтове, носятъ разни названия. Тѣ сж продължение отъ Хортачъ-Планина и се простиратъ по права линия отъ Югъ къмъ сѣверъ. Близко до Кукушъ, на 6 часа далечъ отъ Солунъ, тѣ се отклоняватъ малко отъ пътятъ и отиватъ да се съединятъ съ Круша Планина, която лежи на сѣверъ отъ Дойранъ.

Покрай пътятъ се срѣщатъ слѣдующитѣ селца: Коринъ, Али-Ходжаларъ и Авретъ-Хисаръ (Женско), което се намира на половината пътъ. Отъ Авретъ-Хисаръ до Дойранъ се минава край селата: Гърбѣшелъ, Вригатурци, Хърсово и Крундирци. Сичкитѣ тия селца нѣматъ повече отъ по 30 — 50 прости къщици и сж чифлици, сир. притежание само на единъ господаръ. Селенитѣ обработватъ земята съ собственъ добитѣкъ и дѣлятъ печалата напoлвинъ съ господаря, слѣдъ като послѣдния си извади сѣмето. Тукъ земята е не особено

богата. Почвата е повечето черноземъ и само малка една частъ е разработена. Останжлото е паша. Най много се обработва тукъ жито и сусамъ. Подиръ това иде ечемикъ, ръжъ, царевица и памукъ. Населението е чисто българско, нъ подъ духовното вѣдомство на Патриаршията. Въ тѣзи села пѣтниківтъ не вижда ни черква, ни училище, освѣнъ въ Аврет-Хисаръ и Хърсово. Въ послѣдното българигѣ признаватъ Екзархията и иматъ Българско Училище. Като минешъ Авретъ Хисаръ, пѣтя захваща да криви изъ рѣкетовѣ, които му се испречватъ и тѣй отива чакъ до Дойранъ.

Близо до селото Али-Ходжаларъ се намира едно солено блато, което носи название *Аджи Голъ*. Въ него нито се влива, нито пѣкъ се излива нѣкоя рѣка; то е много плитко. Широчина има не повече отъ 800 метра и дължина близо 1500 метра.

Водата му не е горчива, нъ кой знае по какви съображения му е дадено названието *Аджи*, т. е. горчиво. Лѣтъ водата се испарява съвсѣмъ и на дъното му се показватъ дебели пластове хубава и чиста готварска соль. По този начинъ солта се остава да се набира въ продължение на нѣколко години и послѣ се експлоатира отъ държавата.¹⁾ Единъ човѣкъ постоянно пази блатото.

Като доближишъ на около два километра до Дойранъ, пѣтътъ ставъ съвсѣмъ неравенъ и утомителенъ: той ту се издига, ту се спуща на долу, криви изъ хълмоветѣ, наречени съ едно общо название *Рабровски* и тѣй се продължава до като най сетнѣ, прѣдъ очитѣ на пѣтниківтъ се испречи Дойранъ съ Дойранското езеро. Това езеро прѣдставлява една котловина обиколена съ високи планински вериги. На с. Беласица (Беличъ планина), която е като клонъ на Круша планина; на И. се издига Кара Дагъ, който се свързва съ Беласица и съ Круша отъ една страна и съ Рабровскитѣ височини отъ друга. На ю. з. сж Рабровскитѣ върхове, на наклонената частъ на единъ отъ които, като ам-

1) Подобни самоосадочни блатъ и езера изобилствуватъ въ южнитѣ страни на Донъ и Волга въ Россия.

фитеатръ, е расположенъ градътъ Дойранъ. Всичкитѣ тѣзи планини образуватъ единъ видъ елипса, която заобикаля градътъ и езерото.

Особенъ красивъ изгледъ прѣдаватъ на тази мѣстнотъ високитѣ върхове на Беласица, които сутринъ и вечеръ сѣ обвити съ една легка, полупрозрачна мъгла.

Ето какво разказватъ за происхождението на това прѣлѣстно езеро. Прѣди години то не съществувало. На мѣстото му се простирало широко и плодородно поле. На сѣверо-источната частъ на това поле, близо до подножието на единъ отъ най високитѣ върхове, имало единъ голѣмъ и дълбокъ изворъ, повече приличенъ на кладенецъ, широкъ около 20 стѣпки. Спорѣдъ увѣренията на Дойранци, мѣстото, гдѣто се намиралъ този изворъ никога не замръзвало. Нѣкой си . . . се влюбилъ въ една мома, прочута по красотата си. Момата, отчаяна отъ нещастieto, което немилостиво я прѣслѣдвало, рѣшила да се отърве отъ свирѣпия си любовникъ, нѣ като неможла да намѣри друго прибѣжище, отишла и се хвърлила въ този изворъ. Провидѣнието обаче не приело тѣзи невинна жертва безъ отмѣщение. Три дена се не минjali отъ тази случка, и голѣми води бликнали отъ извора, разлѣли се на лѣво и на дѣсно и широкото поле въ късо врѣме се обърнало на езеро.

Подобни прѣдания за образуване на езера съществуватъ и другагдѣ по насъ.

Разказвачитѣ на тѣзи легенда увѣряватъ, че това поле се е наричало *Полемино*, отъ която дума произлиза, навѣрно, названието на градътъ *Пулгинъ* (вмс. Полинъ). Езерото държи на дължъ и на ширъ до 10 килм. разстояние. Около него, въ подножието на планинитѣ, сѣ расположены слѣдоющитѣ села: Владаа, Пжтаросъ, Сурлово, Димонци, Робово, Попово, Бресъ, Канлжалий, Св. Петка. Имлици, Николичъ, Асанлий и Воловецъ. Повечето отъ тия села сѣ български останжалитѣ сѣ турски. Водата на езерото е толкозъ сладка и пивка, щото една голѣма часъ отъ жителитѣ на Дойранъ, на които кѣшитѣ сѣ построени край брѣгътъ си служатъ съ нея за праше, готвене и пр.

Въ това езеро, както въ повечето езера, що се намиратъ въ Македония, се вѣди добра и вкусна риба. Тукъ излизатъ сомове до 50 – 60 оки, отъ които младитѣ особено сж вкусни. Прѣзъ есенъта и зимата се ловѣтъ вкусни и тлъсти шарани (крапове) бабои (рѣченъ бибанъ, окунь, *Perca fluviatilis*) до 1 ока, бѣла риба (смадокъ, *Lucio-perca Sandra*), достига отъ ока до 1 $\frac{1}{2}$ и е една отъ най вкуснитѣ сладководни риби. Освѣнъ тѣзи има и много други видове риби. По голѣмата частъ отъ жителитѣ, особено българитѣ се занимаватъ почти исклучително съ риболовство прѣзъ цѣлата година. Този занаятъ се прѣдава като наследство отъ баща на синъ. Дохожда врѣме, когато оката на рибата не струва повече отъ 15 – 20 пари. Прѣзъ нѣкои зимни дни тукъ се лови до нѣколко хиляди оки риба. Една голѣма частъ отъ тази риба се соли, нарежда се обикновенно въ качета и кошове и се испраща изъ прсвинцията. Туй е хубаво въ Дойранъ, че въ който часъ и да пристигнешъ, все ще намѣришъ за ядение, ако не друго, то добръ приготвена риба. Риболовството съставлява най добрия поминѣкъ на тукашнитѣ жители, които за това нѣматъ нужда да търсѣтъ поминѣкъ вѣнъ отъ дома си.

Нека кажемъ сега нѣщо и за гр. Дойранъ.

Както споменѣхме по горѣ, той е расположенъ като амфитеатръ на наклонената частъ на единъ отъ Рабровскитѣ рѣтове и има много красивъ изгледъ. Той е раздѣленъ на двѣ части, отъ които горната висока частъ е населена отъ Турци, долиятъ край самия брѣгъ на езерото, отъ Християни. Улицитѣ и въ двѣтѣ части на градътъ сж криви и доста тѣсни, нѣ почти всичкитѣ сж постлани съ калдарѣмъ. Всичко има двѣ прави улици, отъ които едната е въ Турската махала, а другата въ християнската; и двѣтѣ тия улици сж почти паралелни една на друга. Последнята е главната улица на градътъ. Тя е най хубавата и най многолюдната, понеже по нея се намиратъ повечето дюкени. Водата тукъ изобилствува въ пълната смисълъ на думата. Нѣма улица

безъ чешма, а въ нѣкои има и по двѣ. Къщитѣ сж повечето едноетажни и покрити съ керамида. Двороветѣ въ Турската махала сж поголъми и иматъ широки и хубави градини. Особенно изобилствуватъ тукъ смокинитѣ и нароветѣ (калинкитѣ).

Въ Дойранъ се забѣлѣзва особена чистота, освѣнъ край езерото, гдѣто неможе да се помини огъ риба. Изобщо климатътъ е добъръ. Зимѣ хващатъ умѣрени студове. Лѣтно врѣме има по нѣкога силни горѣщини, нѣ обикновено врѣмето е прохладно. Сегисъ-тогисъ и тукъ върлува вардарский вѣтъръ, който често посѣщава Солунъ. Единственната почти болестъ, която върлува тукъ е трѣската.

Градътъ е каймакамлъкъ отъ 8 години насамъ, по на прѣдъ е билъ мюдурлъкъ. Всичкитѣ къщи сж 1950, отъ които 1365 сж Турски, 486 български 96 б. гръкомански и 3 влашки.

Населението е 12,463 жители, отъ които 7832 т., 3926 б. екзархийски, 587 б. гъркомани и останалитѣ власи и цигани. Отъ горнитѣ цифри се вижда, че сравнително съ населението къщитѣ сж малко. Причината е, че има много къщи, въ които се помѣщаватъ по нѣколко семейства.

Турцитѣ иматъ едно Училище съ 4 отдѣления, 3 учители и 100 ученици и ученички. Българитѣ едвамъ прѣдъ една година успѣли да се здобиѣтъ съ едно здание на главната улица и да си отворѣтъ въ него българско III-сено училище и единъ малкъ и бѣденъ параклисъ. За пръвъ пѣтъ Българското училище е било открито тукъ въ 1881 год., въ която година часть отъ Дойранскитѣ Българи се отказаха отъ Патриаршията и признаха Екзархията. До лани, то се е помѣщавало въ собственото здание на Г-на Христа Петковъ, който не малко добрини е правилъ и прави на сънародниците си.

Училището има 4 Отдѣления и 3 Класа. Въ отдѣленията се набиратъ около 130 ученика и 63 ученички; въ классоветѣ само 25 ученика.

Гъркоманитѣ припознаватъ духовното началство на Патриаршията, иматъ свой владика въ Дойранъ и се казватъ Гърци, при всичко че си говорѣтъ български и не позна-

ватъ гърцки езикъ, както това е на всѣкъждѣ съ гъркоманитѣ. Тѣ притѣжаватъ мъжско и женско училище съ по 4 отдѣления. Въ мъжското училище има 3 учители и 63 ученици. Женското има само една учителка и 90 ученички. Въ послѣдното зематъ участие и тримата учители. И двѣтѣ училища се помѣщаватъ въ едно старо, нѣ доста добро двеетажно здание. Силогоса поддържа учителитѣ и учителката. Освѣнъ това, училището се ползува отъ единъ ежегоденъ приходъ отъ 65 лири тур. завѣщани за бѣднитѣ български ученици и ученпчки отъ нѣкой мѣстенъ жителъ на име Киро Николовичъ, българинъ, търговецъ въ Виена. Гъркоманитѣ, Богъ знае по какъвъ начинъ, искарали покойния добродѣтель Гъркъ и отъ 16 години насамъ се ползуватъ отъ прихода на вложенитѣ му въ банката суми. Увѣряватъ, че тѣзи 65 лири исчезватъ изъ джобоветѣ на нѣколцина отъ повлиятелнитѣ Гъркомани. Сжщитѣ тѣзи 65 лири сж една отъ най главнитѣ причини за гъркоманството на мнозина отъ дойранскитѣ жители. Освѣнъ училище, гъркоманитѣ притѣжаватъ една доста хубава църковица на край градътъ до пхтътъ, който води за Струмица. Тя е съзидана на една доста висока скала на нѣколко крачки далечъ отъ езерото и има хубавъ изгледъ. До самата църква се намиратъ гъркоманскитѣ и българскитѣ гробища. Първитѣ сж заградени съ стѣна и сега се падатъ въ църковний дворъ. Българскитѣ сж до тѣхъ, но незагредени. Както вижда читателя, гъркоманското училище се посѣщава сравнително отъ повече дѣца, нежели Българското. Причината е, че тукъ повечето отъ българитѣ сж бѣдни рибари, които съ нетърпение чакатъ да станжтъ дѣцата имъ способни да теглжтъ лопатитѣ за да имъ помагатъ. При все туй Дойранъ е лишенъ отъ хора бѣдни въ пълната смисълъ на думата.

Освѣнъ съ риболовство, жителитѣ на Дойранъ се занимаватъ и съ отглежданието на буби, нѣ както се вижда, или листа имъ не струва или, което е по за вѣрвание, отглеждачитѣ сж не запознати добрѣ съ работата си, та коприната, която искаравтъ, е отъ много долно качество и имъ служи повече за плетение на мрѣжи. Лозя иматъ малко и гроздето

едвамъ имъ стига за яденіе. Вино си купуватъ отъ Гуменджа. Дървата сж нито скжпи, нито евтини; докарватъ ги отъ Рабровскитѣ ржтове или Бѣласица на 3 часа разстояние. Градиво купуватъ отъ Солунъ. Въ Доѣранъ пазаря става въ вторникъ и е много малтъкъ. Главниѣ пазаръ става въ с. Вамандово, на 2 часа далечъ отъ градътъ. Изобщо казано, Доѣранъ е тихъ и добъръ градецъ за живѣніе.

Покойница.

(Расказъ отъ Гюн-де-Мопассана.)

Ехъ, безумно азъ либихъ! И защо е това либение? Наистина, не е ли чудно да се прѣдадешъ цѣлъ цѣлниничтъкъ на едно сжщество въ цѣлий свѣтъ, да съсрѣдоточишъ въ него всичкитѣ си мисли, въ сърдцето едни и сжщитѣ желанія, а въ устата едно и сжщо име: това име непрѣстанно се прилива, прилива се като вода отъ изворъ отъ длжбочинитѣ на душата ви, пристяпва къмъ устата ви, които безконечно го повтарятъ всѣкога и всѣкждѣ, като молитва.

Азъ нещж да ви расказвамъ нашата история. Въ любовта сжществува само една и сжща, вѣчно една и сжщата, истина: срѣщнжхъ я и я залибихъ. Това е всичкото. Въ продължение на една година, азъ живѣхъ чрѣзъ нея, чрѣзъ нейната нѣжностъ, чрѣзъ нейнитѣ обаятія, чрѣзъ нейнитѣ милкванія, чрѣзъ нейнитѣ взглядове; чрѣзъ обаянието на нейната фигура, чрѣзъ нейнитѣ думи; азъ бѣхъ съвършено занесенъ, прикованъ, заключенъ въ всичко, което само отъ нея происхождаше до такъва стѣпень, щото не бѣхъ въ сжстояние да различж деньтъ отъ нощъта, да узнаж — живѣ ли съмъ, или мъртъвъ и гдѣ се намирамъ: на старата ли земя, или на друга нѣкаква планета?

И ето, тя умрѣ. Какъ умрѣ? Незнаж, нищо незнаж.

Еднжжъ, надвечеръ, тя се върнж измокрена отъ джждъ, и на другий день наченж да кашля. Тя кашля около една седмица, послѣ лѣгнж въ постеля.

Що се случи? До сега нищо незнаж.

Дохождах доктори, прѣдписвах лѣкове и си отивахъ. Донасяхъ се лѣковетѣ, а слугинята ѝ ги поднасяше да ги употреби. Нѣ ржцѣтъ на болната си оставахъ горѣщи, главата ѝ така сящо горѣше и се покриваше съ потъ; очитѣ ѝ блѣстѣхъ, нѣ изражавахъ жалость. Азъ разговаряхъ съ нея, тя ми отговаряше. Нѣ що си говорѣхме? — тоже не знамъ. Азъ всичко, всичко забравихъ. Тя умрѣ азъ помнамъ само нейното тихо издѣхване, твърдѣ, твърдѣ слабото издѣхване, — послѣдното. Жената, която ѝ слугуваше, извика: „Ахъ“! Азъ разбрахъ, всичко разбрахъ.

По-нататкъ нищо незнамъ. Съвършено нищо. Припомнямъ си още свещеникътъ, който употреби изражението: „вашата любовница“ и това ми се показва много оскърбително за нея. Нея вече нѣма и никой нѣма право да каже така за нея. Азъ изгонихъ свещеникътъ. Дойде други, твърдѣ добъръ и твърдѣ кроткъ. Говорейки за нея, той ме нажали до просълзяване.

Съ мене се съвѣтвахъ за хиляди нѣща, относящи се до погребението. Нѣ азъ нищо не помнамъ. Само добръ помнамъ гробътъ и ударитѣ на мотиката, съ която го заривахъ. Боже, Боже!

Най послѣ погрѣбохъ я! Погрѣбохъ я! Положихъ я въ ямата! Нѣкои приятели присѣтствувахъ на тази церемония, нѣ азъ се скрихъ, побѣгнхъ. Дълго врѣме се скитахъ по улицитѣ, послѣ се върнахъ дома и на другий день трѣгнахъ да пътувамъ.

Вчера се върнахъ въ Парижъ.

Когато видѣхъ стаята ми, нашата стая, нашия креватъ, нашата покъщнина, всичката тѣзи къща, въ която се запазили останки на същество слѣдъ смъртта му, обхвати ме такъва тежка скърбъ, щото едвамъ се задържахъ отъ да не отворя прозорецътъ и да се хвърля на улицата. У мене никакъ неостаняхъ сили да остана между всичкитѣ окръжаващи прѣдмѣти и стѣни, които тѣй неотдавна я вмѣщавахъ и я прибирахъ и които, вѣроятно, сѣ запазили въ своитѣ малки незабѣлѣжени отзѣвки хиляди микроби отъ нейното тѣло, отъ нейното дѣшанне; азъ не можихъ по дълго да стою,

възхъ си шапката и се впустихъ да бѣгамъ. Приближавайки се до вратата, заминхъ по край голѣмото огледало, което тя бѣ заповѣдала да се постави тамъ, за да може да се огледа отъ главата до петитѣ всѣкой пѣтъ при излизанието си отъ къщи и прѣдъ което е разгледвала какъ сж ѝ прилѣгали труфилата и до колко сж били тѣ изящни.

Като закованъ, застанхъ прѣдъ това огледало, въ което тя така често се е отражавала. Така често, така често, щото стори ми се, че то е било длъжно да възпроизведе нейний образъ.

Азъ стоехъ прѣдъ него, растреперанъ, съ впити очи въ стъклото, въ гладкото стъкло, дълбокото, праздното, нъ което нѣкога, изабражавало въ себе си нейний образъ, владѣло я цѣла, както и мене и гледало на нея съ моя въстърженъ погледъ. Стори ми се, че азъ залибихъ това оглѣдало. Азъ се досѣгнхъ до него, — то бѣ хладно. О, въспоминание! въспоминание! О, печално огледало, тжжно, живо, ужасно огледало, ти ме заставяшъ да прѣживѣхъ страшни мъки! Щастливи сж человѣцитѣ, на които сърдцето е подобно на огледало, по което хлзятъ и изчезватъ отраженията, което забравя всичко минжло, всичко, което го докачало, всичко, което се отражавало въ него, което се вторачало въ неговата привязанность, въ неговата любовь! Боже, какъ страдаж!

Азъ излѣзхъ на улицата и, противъ волята си, съвершено безсѣзнателно, се опяхъ направо къмъ гробницата. Азъ намѣрихъ нейний скромнъ гробъ съ бѣлъ мраморенъ кръстъ и съ простий надписъ: „Тя либи, любима бѣ и умрѣ.“

Тя лѣжи тамъ, въ земята, изгнила. Какъвъ ужасъ! Азъ заплакахъ и паднхъ съ лицето си на земята. Азъ дълго врѣме стояхъ въ това положение, много дълго. Вечерта, между това, приближаваше. Тогава мѣ облада едно странно, безумно желание на отчаенъ любовникъ. Поиска ми се да прѣкарамъ цѣлата нощъ при нея, последната нощъ, за да се наплачж надъ гробътъ ѝ. Нъ ако ме видятъ, непременно ще ме изгонятъ. Какъ да постъпж въ такъвъ случай. Азъ прибѣгнхъ до хитрость. Станхъ отъ мѣстото и търгнхъ

да се скитамъ по този градъ на изчезнувшиѣ сѣщества. Ходихъ, много врѣме ходихъ. Колко малкъ е този градецъ, въ сравнение съ ония, които сѣ населени отъ живитѣ! А между това колко повече сѣ умрѣлитѣ отъ живитѣ! Намъ сѣ нуждни високи кѣщи, улици, толкова мѣсто само за тѣзи четири поколѣния, които едноврѣменно гледатъ на Божий свѣтъ, пиятъ вода отъ изворитѣ, вино отъ лозята и ѣдятъ хлѣбъ отъ обширнитѣ полета.

А за заминѣлитѣ въ вѣчността поколепня, като начнемъ отъ най отъ далеченитѣ врѣмена на изчезнувшето челоуѣчество до нашето врѣме, нищо не е нужно, почти нищо, — една мѣнинка полянка. Земята ги приема а забравянieto ги поглѣща. И прощавай вѣчно!

Редомъ съ заселѣнитѣ гробища азъ ненадѣйно видѣхъ други изоставени гробища, такива, въ които старитѣ покаяници сѣ смѣсили вече съ почвата и даже паметницитѣ имъ сѣ изгнили, и въ които се дава мѣсто на послѣдующитѣ, закѣснѣлитѣ. То бѣ покрито съ диви шипове, съ тъмни и величественни кипариси, та прѣдставляваше чудна, печална градина, наторена съ челоуѣчески тѣла.

Азъ бѣхъ самичкъ, съвсѣмъ самичкъ. Засѣлнѣхъ се до едно покрито съ зелени листа дърво и съвсѣмъ се скрихъ въ голѣмитѣ му и тъмни клоне.

Азъ чекахъ прикованъ до стѣблото на дървото и заловенъ за него, като потѣвающъ за сламка.

Когато се стѣмни, съвършено се стѣмни, азъ излѣзѣхъ отъ убожището си и съ тихи стѣпки се опѣтихъ по тази мъртва земя.

Азъ дълго, дълго врѣме се скитахъ безъ да намѣръжѣ гробѣтъ си. Азъ ходѣхъ съ ококорени очи, прострѣни рѣцѣ, непрѣстанно се прѣпѣвахъ, удрѣхъ си колѣнитѣ, грѣдитѣ, даже и главата о разни паметници, нѣ нея не намирахъ. Азъ се докоснувахъ до всичко, пипахъ вѣчко, като слѣпъ, който търси пѣтя; пипахъ камѣнетѣ, крѣстоветѣ, рѣшеткитѣ, стѣкленнитѣ вѣнци, овѣхнѣлитѣ цвѣтове. Читѣхъ надписитѣ пипайки съ пѣрсти написанитѣ по тѣхъ букви. Нѣ каква тъмнина! Каква тъмнина! Не можихъ да намѣръжѣ гробѣтъ.

Мѣсечината съвсѣмъ не свѣтѣше. Каква ужасна нощъ! Уплашихъ се да се скитамъ по тѣзи дълги трапчинки, между редоветъ на гробоветъ. Само гробове. Надѣсно, натѣво, прѣдъ мене, около мене — на всѣкждѣ само гробове! Азъ сѣдняхъ на единъ отъ тѣхъ, тъй като не бѣхъ вече въ състояние да се движѣ по натамъ, нозѣтъ ми подхлѣзвахъ, азъ слушахъ биението на сърдцето си. Зачухъ и друго нѣщо! Нѣщо бѣ това? Нѣкакво размѣсено, глухо шумтение. Да ли това шумтение съществуваше само въ моята обезумѣла глава, или въ непроницаемата нощъ, или подъ тайнственната земя, земя, посѣта съ човѣчески трупове? О, това глухо шумтение! Азъ опуленъ се озирахъ наоколо.

Колко врѣме съмъ стоялъ въ това положение, не знамъ. Нападнѣ ме такъвъ ужасъ, страхътъ до толкова ме зашемени, щото бѣхъ готовъ да извикамъ и даже да умрѣ.

Ненадѣйно стори ми се, че мраморната плоча, на която сѣдѣхъ, помърднѣ, като че нѣкой я поддигаше отъ долѣ. Азъ бързо се прѣхвърлихъ на съседний гробъ и видѣхъ, истина видѣхъ, че плочата на която сѣдѣхъ, ненадѣйно се подигнѣ прѣдъ мене, изъ подъ нея излѣзе мъртвѣцътъ въ видъ на голъ скелетъ и я отвали отъ гробътъ. Всичко видѣхъ, твърдѣ добрѣ видѣхъ, макаръ, че нощта бѣ много тъмна. На кръстътъ азъ можихъ да прочетѣ:

„Тукъ почива тѣлото на Якова Оливанъ, умрѣлъ на петдесетъ и една година отъ животътъ си. Той бѣ човѣкъ добъръ, честенъ, обичаше ближнитъ си и отиде въ вѣчността.“

Азъ видѣхъ, че възкрѣснѣлий покойникъ така също четѣше надписътъ надъ своя гробъ. Слѣдъ това той взе отъ пята единъ заостренъ камень и почена грижливо да стърже надписътъ. Той съвсѣмъ го истри, нѣ не безъ забава, и устрѣли празнитъ си очи на мѣстото, гдѣто бѣ написанъ. Слѣдъ това съ края на една костъ, която по напрѣдъ изображаваше показателний прѣстъ, написа съ огненни букви нѣколко редове, подобни на ония, като се пишжѣ на стѣнитѣ съ кибритени клѣчки:

„Тукъ почива тѣлото на Якова Оливанъ, който умрѣ

на петдесетъ и една година отъ рождението си. Той съ постъпките си ускори смъртта на баща си, слѣдъ смъртта на когото трѣбваше да получи наслѣдство, измъчи жената и дѣцата си, лъга съседитѣ си, краде, гдѣто може, и умрѣ като нехранимайка“.

Когато покойникътъ свърши да пише, безъ да мръдне отъ мѣстото, поченъ да разглѣдва произведенито си. Азъ се обърнахъ да видѣ около себе си и видѣхъ, че всичкитѣ гробове бѣхъ открити, всичкитѣ трупове бѣхъ ги изоставили и всичкитѣ се бѣхъ завзѣли да стържатъ фалшивитѣ надписи, написани отъ тѣхнитѣ роднини на надгробнитѣ имъ паметници; покойницитѣ възстановявахъ на тѣхъ истината.

Азъ тогава видѣхъ, че всичкитѣ сж били като джелати къмъ своитѣ ближни, всичкитѣ сж били отмѣстителни, безчестни, фалшивци, клеветници, завистливи; всичкитѣ крали, лъгали, правили всѣкакви гнѣсни работи, всѣкакви ужасяющи постъпки, а се броили за добри бащи, за вѣрни съпръзи, прѣданны синове, скромни дѣвойки, честни търговци, безукорни мъже и жени.

Тѣ всички едновременно пишехъ надъ своитѣ вѣчни жилища жестоката, нѣ святата истина, която не признаватъ, или се прѣструватъ че я не признаватъ на земята.

Менѣ се стори, че и ти така сжщо е длъжна да напише тѣзи истина надъ гробътъ си. Тогава вече безъ страхъ тръгнахъ изъ между полуоткрититѣ гробове, трупове, скелети. Азъ се опяхъ къмъ нея, увѣренъ, че ще я намѣря. Азъ отдалечъ я познахъ, безъ да видѣ покритото ѣ съ саванътъ лице.

На бѣлий мраморенъ кръстъ, на който бѣхъ прочелъ :

„Тя либи, бѣ любима и умрѣ,“ азъ прочетохъ: „Еднажъ излѣзе съ цѣль да излѣже любовникътъ си, тя настинъ и умрѣ.“

На другий день, въ зори, ме намѣрихъ до гробътъ въ безчувствено състояние

Г. К. А.

Нѣкои отъ суевѣріята по селата между Малко Търново и Лозен-Градъ.

Устрѣлъъ.

Да те устрѣли!

Да те удари устрѣлътъ въ сърцето!
(Нар. клетви).

Не знамъ на други мѣста българитѣ вѣрватъ ли въ сжществованието на устрѣлътъ, нѣ въ Бълг. села между Малко-Търново и Лозенъ-градъ (Кжрккисе), вѣрватъ въ неговото сжществование и до днешенъ день. Споредъ повѣрieto въ тия села, устрѣлътъ е сжщество кръвожѣдно. Той се храни съ кръвта на домашний добитѣкъ. Устрѣлътъ е душата на нѣкой скоро умрѣлъ грѣшенъ човѣкъ. Той е невидимъ за човѣшкото око, нѣ има сѣботничави (родени въ сѣбота) човѣци, които могатъ да го виждатъ и могатъ даже да го убиятъ. По формата си устрѣлътъ прилича на голъ човѣкъ, само че нѣма кости и месо, а е като мѣхъ, една кожа пълна вътрѣ съ кръвъ. Тази кръвъ устрѣлътъ смуче отъ говедата. Особенно обича той кръвта на младитѣ юнчета (даначета), защото тѣ иматъ повече и по-млада кръвъ. За да разсѣчва жилитѣ на добичетата, устрѣлътъ носи съ себе си една голѣма игла и едно ножче: съ иглата убожда жилата, а съ ножчето я разрѣзва и постѣ се впира въ раната и изсмуква всичката кръвъ на животното, което отъ това умира. Устрѣлътъ, както и всичкитѣ други нечисти сили, неможе да мине прѣзъ водата и надъ нея; затова, ако между него и добитѣка има нѣкоя долчинка, въ която тече вода, той трѣбва да заобиколи всичката вода, която е между него и добитѣка и да иде при добитѣка по суха земя. Нѣ той може да прѣмине и надъ водата по слѣдующий начинъ: захване да вика, като човѣкъ и ако говедарѣтъ, или другъ нѣкой човѣкъ, му се обади, той минава по гласътъ човѣшки¹⁾ По

1) Слѣдователно, тука народа си прѣдставлява човѣшкий гласъ, като нѣщо вещественно, по което се прѣнася устрѣлътъ надъ водата и прѣминава на срѣщната страна.

тази причина говедаритѣ и пастиритѣ не се обаждатъ ношно врѣме на човѣшки гласъ, когато въ страната вѣрлува устрѣлъ. Ако тѣ чуѣтъ, че вика човѣкъ, зиматъ тоя гласъ за гласѣтъ на устрѣла, който ужъ иска да ги излѣже да му се обаждатъ, та да мине по гласѣтъ имъ надъ водата, за това не се обаждатъ.

Противъ устрѣла употребяватъ слѣдующитѣ срѣдства: Запалватъ тѣй нарѣченъ „живъ огънь“. Тоя огънь се добива отъ триение на едно дърво одруго. Прѣзъ живий огънь прѣкарватъ всичкитѣ говеда и отъ това вече устрѣла не се доближава до тѣхъ.

Ако ли се намѣри сѣботничавъ човѣкъ, който вижда устрѣла, тогава тоя човѣкъ се съблича голъ, зима и той една игла и едно ножче въ рѣцѣтъ си и ходи ношно врѣме изъ добитѣка да чака устрѣла. Устрѣлѣтъ, като дойде въ добитѣка и го видѣ, мисли, че това е другъ устрѣлъ и се приближава до него. Захващатъ и двамата да се разговарятъ на кое даначе да испиѣтъ кръвѣта. Когато устрѣлѣтъ се впие вече въ раната на животното, голия човѣкъ го пробожда съ иглата си и устрѣлѣтъ, като му истече кръвѣта, умира.

Това, което селенитѣ въ тѣзи села мислѣтъ за особено сѣщество, устрѣлѣтъ е една говежѣ болѣсть, която народа си олицетворява, както си олицетворява и чумата, холерата, сипаницата (шарката) и други болѣсти.

Жабица.

Често се случаватъ волѣветѣ се напасватъ съ нѣкаква си трѣбва, която ги поддува и имъ причинява болѣсть; тази болѣсть наричатъ „Жабица“. Народа тамъ вѣрва, че има една малка жабица, която вола случайно изѣва съ трѣвата наедно и отъ нея се поддува и умира. За да излѣкуватъ болното животно отъ тая болѣсть, търсѣтъ човѣкъ, който е погълнѣлъ жива такѣва жабица и слюнката на когото се счита за цѣръ противъ поддуването на воловетѣ отъ жабицата. Идва тоя човѣкъ, отвара устата на болното животно, исхрѣча се и плюне въ устата му; отъ тази слюнка волѣтъ ужъ може да оздравѣе. Нѣ такива човѣци, които сѣ поглѣ-

нжли жива жабица, сж голѣма рѣдкость, защото да погълне човѣкъ такъва жабица жива е нѣщо много опасно за живота му. Жабицата може да се испраздни въ устата му, когато той се мъчи да я погълне и тогава за него вече животъ нѣма. Ако се не наиде такъвъ човѣкъ, волѣтъ се излѣкува, като се принуждава чрѣзъ гонение да тича нѣколко часа.

Каракушъ.

Има друга болѣсть по добитѣка. Излиза отока на ногата около колѣното. Този отокъ наричатъ „Каракушъ“. Тъзи дума е турска и значи орелъ (черна птица). Може би повѣрието за тази болѣсть да е заето отъ турскитѣ селени. Болѣстьта (или по-добрѣ отекътъ) наречена „Каракушъ“ се прѣдставлява на народа въ тия села за нѣщо-живо, затова вѣрватъ, че може да се уплаши съ стрѣление (кювкание) съ пищовъ. Нѣ защото, ако искатъ да убиятъ Каракуша съ куршумъ или съ сачми, ще поврѣдятъ и ногата на животното, употребява се хитростъ: пълни се оръжието само съ барути и пачаври и послѣ, прѣди да гръмнатъ, разговорятъ се така, щото каракуша да се осѣти, че ще го убиватъ и да си избѣга самъ отъ гърмежитѣ. Единъ селенинъ държи вола за болната нога, а другъ държи нѣленъ пищовъ съ барути и пачаври и мѣри на поддуеното мѣсто. Първий селенинъ пита: какво кюфишъ? Вторий селенинъ отговоря: Каракушъ кюфѣж. Това питание и отговаряние се повтаря три пѣти. Слѣдъ това първий селенинъ казва: кюфи го дѣ! и вторий изгърмѣва съ пищова върху поддуеното мѣсто. Послѣ пакъ се напълва пищова, пакъ се питатъ три пѣти и на четвъртий пакъ гръмва. Сетнѣ се напълва още еднѣжъ оръжието и пакъ се питатъ. Така щото гръмватъ върху поддуеното мѣсто три пѣти, като прѣдъ всѣко гръмване се питатъ по три пѣти. Това число се казва триждевето и се употребява при врачуванията, заклинанията, магията и пр. Отъ тука, види се, е и клетвата: *Енатема те триждеветъ пѣти.*

Мамяци.

Струва ми се, че да се събератъ тълкователитѣ отъ цѣлий свѣтъ, и да тълкуватъ цѣли години, пакъ нѣма да растълкуватъ, защо въ нашето село Дерекъой (М. Търновско) има и до днешенъ день цѣло семейство четовѣци, наречени „*мамяци*“ или, „*мамяковци*.“ Има тамъ и днеска Мамяковъ Микю, Мамяковъ Никола и много други мжжски и женски мамячета. Работата ето въ какво се състои: Народътъ вѣрва, че майката на това семейство, не помнѣ какъ ѝ бѣше името, но жива е още, носила, ужъ въ пазухата си кокони яйца и ги излупвала. Излизали пилета голи безъ перушина и си оставали за всѣкога голи. Тѣзи пилета не могатъ да говорятъ, нѣ отъ човѣшкий языкъ отбиратъ и жената, която ги е излупила, може да ги праща да ѝ донесѣтъ всичко, отъ каквото има нужда. Тѣзи пилета хвъркатъ нощно врѣме, подсвирватъ и измамватъ отъ хорскитѣ кѣщи: масло, сирене, медъ, млѣко, жито и въобще всичко, каквото майка имъ мамяковица, имъ порѣча да ѝ донесѣтъ. Тѣзи пилета сѣ мамяцитѣ, а семейството е наречено отъ селенитѣ момяковци, защото се занимава съ развъжданieto на такива пилета, нѣщо, което се брой за много грѣшно. Трѣбва да кажемъ, че мамяцитѣ (пилетата) слушатъ не само майка си, а всѣкого. Ако ги чуе нощно врѣме човѣкъ, когато мямѣтъ, може да ги накара да занесѣтъ на ступанката си, (на мамяковица) най гнусни нѣща. Ето защо когато селенитѣ чуѣтъ свирението на едни нощни птици, които считатъ за мамяци, изговарѣтъ съ всичкий си гласъ имената на много гнусни нѣща, като канѣтъ мамяцитѣ да носѣтъ тия нѣща на тая, която ги е излупила и пратила).

Т. В-въ.

Черковнославянски литературни паметници отъ 15-й вѣкъ.

Г-нъ В. Кжичовъ, прѣподаватель по химия въ Солунската Бълг. Гимназия, намѣрилъ въ Прилѣпскій манастиръ „Св. Архангелъ“ три черковнославянски ръкописни книги. Той донесе два отъ тия паметника за въ библиотеката на Солунската Бълг. Гимназия. Донесенитѣ книги сж: 1) Псалтиръ *Слѣдованна* и 2) Осмогласникъ (Октоихъ).

Псалтирътъ е билъ на врѣмето си добръ подвързанъ. Дебелината на дѣскитѣ въ подвързията надминава единъ сантиметъръ. Имала е подвързията и копчета. Види се, че книгата е лежала повечето закопчена въ подвързията си, за това влиянието на врѣмето се отразило повече на външността ѝ, а вътрѣ листоветѣ не сж твърдѣ поврѣдени. Писмото не е избѣлѣло, четете се лесно. Дѣскитѣ на подвързията сж испоядени отъ червеитѣ и сж направени на рѣшето. Червеитѣ сж прояви на нѣколко мѣста и листоветѣ на книгата.

Въ началото Псалтирътъ има откъснати и загубени нѣколко листове. Затова и псалмитѣ отъ 1-й до 49-й сж изгубени. Опазени сж псалмитѣ отъ 40-й Псаломъ нататѣкъ и то пакъ не всичкитѣ наредъ, защото и вътрѣ въ книгата има на много мѣста откъснати и изгубени листове. Числото на стиховетѣ въ псалмитѣ не е означено, просто сж отдѣлени стиховетѣ единъ отъ другъ съ едри червени точки.

Отдолу на всѣка страница има написано на политѣ съ червено мастило съдържанието или аллегорическото значение на псалома, който е написанъ на сжщата страница. Нѣма съмнение, че тоя псалтиръ е черковенъ отъ вѣсточната православна черква, при това е билъ назначенъ за въ манастиритѣ, както ще видиме.

На края псалтирътъ ималъ $\frac{1}{4}$ страница праздно мѣсто и тамъ съ друга рѣка и съ друго перо и чернило е написано:

Сѣа книга ѡалтыр бѣ оу варѡш прилеѣки
оупопа пепка конче дръзати оукрасти
да іѣ проклеѡ самѡ іу хѣ іѡпрѣчѣю
его мѣпер іѡ ѣпхѣ ѡіцѣ кѣносиѣ и ѡ вѣ
сеѣ сѣиѣ да боудет проклѣи и анадема вѣ
векѣ вековѣ аминѣ.

Слѣдъ тѣзи попъ Петкова забѣлѣжка слѣдва на другата
страница слѣдующето заглавие съ едри червени и слепени
една за друга букви:

ПОСЛѢДОКАНІЄ СЪБРАНИИ КАСЕЛНИИ

начѣнше ѡ ^смѣ ^ма ^са
августѣ прѣимене про ^пи ^ако празникѡмъ
и нарочитиѣмъ ѣтѣмъ.

Това е мѣсецословъ (черковенъ календаръ). Той състои
отъ 98 страници и съдържа всичкитѣ светци, наедно съ тро-
паритѣ и кондацитѣ имъ. Въ много мѣста се срѣщатъ ма-
настирски правила за братията въ манастиритѣ, отъ което
се вижда, че книгата е манастирска, или назначена за въ
манастиритѣ, така, напримѣръ, на великата сѣбота четеме:

Зрі . . . Братіа мѣ іадѣиѣмъ сѣдѣремъ въсѣмъ.

Кхѡдѣмъ трапѣзарь и даваѣмъ воіе моуждо
братѣ по чѣпврыни хлѣба и по красоволѣ вина
ипо ѣ смюквы или фѣиникъ и спафѣди
или расѣчене ѡрахе или линѣдале.

на мѣде іадѣиѣмъ бѣваѣмъ чѣпеніе
ѡ дѣканіи сѣиѣ апѣлѣ ѡ начѣла книги.

Въ тоя мѣсецословъ срѣщаме на 14-й февр. празникъ:

стагѡ кѣрѣла фѣлософа іѣсчѣпѣла словѣнскагѡ
проѣ кѣрнаѣ гла дѣ. Ѣпелѣнь приѣжѣно
прѣмоудро сѣспроѣ себе сѣпворѣ прѣскѣк-
пѣсѣдѣвѣ ѣ іако дѣѣ чѣѣ и сѣю

и сѣа до зде.† бѣ же нашѣмъ
и ѿрѣ видимѣ же и вѣсѣ невидимѣ
ѿѣ ѿѣ хѣ сѣвѣзначелниѣ егѣ ѿцеѣ иживѣ
пвоѣщиѣ дѣмѣ. слава вѣвѣки аминѣ.†. *ѣѣѣ.†.

Mi Simon di Sittniza, o scritto questo
libro î gloria di Dio con la mia mia
propria e fu chompito ai 1479 adj 29
di marzo a Sta Maria Chastania a chaiffo.

Тѣзи прибавка отъ прѣписвачѣтъ е много важна за насъ,
защото тя опрѣдѣлява точно въ коя година и даже въ кой
день е свѣршилъ прѣписвачѣтъ прѣписванието на книгата.
Годината е опрѣдѣлена и по черковно-славянски отъ сътво-
рение мира: *ѣѣѣ (6987), и съ цифри: 1479 г. Познава
се, че едно и сѣщо лице е писало и славянскѣто писмо и
италиянскѣто. Това лице е било самий прѣписвачъ. Ако отъ
означенїѣ по славянски 6987 г. отъ сътворението на свѣ-
та извадиме 5508 години прѣдъ Р. Хр. ще получиме: 6997
— 5508 = 1479 година; слѣдователно, и двѣтѣ означения
на годината сѣ написани въ една и сѣща година отъ Р. Хр.
Италиянскитѣ редове прѣведени значѣтъ: „Азѣ Симонѣ отъ
Ситтница сѣмѣ написалъ тая книга въ слава Божия съ
моята собственна рѣка и бѣде свѣршена въ 1479 г. на
29 Марта на Света Мария Кастаня въ Каиффо.“

Като добавление на книгата има нѣколко молитви, при-
дружени съ заклїнания и обичаи, свойственни на онѣзи врѣ-
мена, въ които е съставенъ тоя паметникъ. Има така сѣщо
учение догматическо за Бога и свойствата му, за сътворе-
нието на свѣта, тваритѣ и челоѣка. Мислиме, че тѣзи нѣ-
ща сѣ доста любопитни и полѣзни за филолозитѣ, археоло-
зитѣ, историчитѣ и богословитѣ, затова напечатваме нѣкои
отѣжслѣци, които намѣрихме за оригинални. При това по-
нѣмание възможность да се напечататъ съ почеркъ, какѣвто
си е въ оригинала, бидохме принудени да го печатаме съ
възможната точность въ титлитѣ.

М сѣаго аїла павла ѿ змїе аїре когѡ ссекнеть. по-
добаеть снцѣ творити. Да принесетсе блюдо ново и сз-
творитсе въ блюдѣ крѣтъ сз всеѣ послѣдованїеѣ крѣта. и
да напишетсе проѡ сѣи около крѣта около. Бзздвиже Моѡ-
сей настлзпе исцѣленїе тли творенїа избавленїе и падо-
витѣ гризенїю. и древѣ ѡбразнѣ крѣта въ земли прѣс-
микаема змїа привеза възпрѣкнѣ лѣкавїи ѡ сеѣ ѡбличи вредѣ.
и емѣх ѡ възспонѣ їа нашего тако прослависе. И да ѡ-
мїетсе сїїнною водою новомїчною аїре ѡбрещетсе. аїре
ли ни а ти възми чистѣ водѣ и ѡмїїи блюдо възсе и да
испїетѣ ѡгризени змїею аїре близѣ їе аїре ли ни да ис-
пїеѣ иїїей лѣкѣванїе.†мїтѣва.†Бзз нмѣ ѿца и сїна и сѣго
дѣха. Иногда гонитѣ нїѣже чѣтнїи сзсѣдѣ. изидѡѣ ѿ ѡ-
внѣталища моїегѡ въз сикїелїю и сзграмажѡѣ шѣмн сѣхн
розгїи. и абїе ехїдна изъшѣши ѿ топлоти. ѡ ссекнѣ ме
въ дѣкснѣю рѣкѣ и ѡбесисе. азѣже имене въз себе силѣ сѣгѡ
дѣха. и сїю ѡбреѣ възрожѣенїе пламенне. и сѣжежена быѣ
въса доконца. и ни єдинѣѣ пакостѣ поїїеѣ ѿ ссекновенїа
їеї. въз сзна прѣложиѣсе. и пришѣд архїгелѣ гнѣ велики
михаїлѣ възгласи ме глїе. Гавле павле възстани и въз-
прїеми сїю книгѣ. и ѡбрещеши слово написано снцѣ глѡ-
їре. Заклинаю. ваѣ бывших ѡѣ и полвинѣ рѡдѡвъ звѣрн
пльзаюїре по земли. въз їа сзтворшаго небо и землю и
море. и въз непоколѣбными егѡ прѣстола. змїа пакостнаго
заклинаюте въ рѣкѣ ѡгнѣнѣю. таже исходитѣ ѿ подножїа
гнѣю и їѣ сїїсѣ нашимѣ їѣ хѣ. и въ того бѣсплѣтнїе аїге-
лѣ. и василїска змїа родѡѣ. змїа тетрахїалина. змїа до-
декахїалина. змїа лагодрома. змїа двоєнадесетоглавнаго.
змїа огневиднаго. змїа врановиднаго. змїа дѣбовзскоѣ на-
го. змїю стрѣланѣю. змїю пепелнѣю. змїю ехїднѣ. иже и
мѣтѣ въз дѣкснѣи стране тадѣ. что любо аїре ѡтспїѣ нелю-
пно їеѣ емѣ жити. Еїѣ же кѣ родѡвъ свалакѣ. и деже
постїгнетѣ вѣрнаго и сѣаго аїла павла молитѣва и запрѣ-
щенїе въ кой абїе чаѣ змїа ѡхѣпавшїи змїретѣ чѣкѣ жѣ с
изклєнїи ѿ неѣ живѣ бѣдетѣ. въз славѣ ѿца и сїна и
сѣгѡ дѣха. Аминѣ.

НАВИ.

Въ книжата на покойний велешанецъ Гйошо Бояджиовъ минжлата година се намѣриле нѣколко тетрадчета, които съдържатъ записани отъ ржката на тоя вѣщъ събирачъ народни умотворения, не помалко любопитни отъ ония, които сж извлѣчени отъ неговий ржкописенъ сборникъ и обнародвани вече по части. Съ жадность прочетохъ азъ тѣзи тетрадчета и измежду другото намѣрихъ едно съобщение за вѣрванието въ нави, което, безъ съмнѣние, ще има важность за науката, та считамъ за неизлишно да го обнародвамъ тукъ, както си е записано отъ Г. Бояджиовъ.

„*Нави* сж три жени, които завеждатъ за несвѣсть жена родилка.¹⁾ Двѣтѣ отъ нихъ сж ерменки, едната-нашенка. Прѣку водъ ако прѣведятъ болната, умира.

Баеніе за нави.

У црепче.²⁾ тураатъ катранъ и лукъ стълченъ и три жара стълчени. Съ това смешение пише баячката чърта околу половината на снагата на болната до 3 пати и вика:

„Еве (Петкана) я я преваривъ, я я обколивъ;
Како що смърдатъ лукотъ и катранотъ,
Еве да смърди П. на навите.
Како що бега отъ огнотъ секое нещo,
Така да бегаятъ навите отъ П.
Кога ке преброятъ навите деветъ амбара просо,
Тогай Петкана да я държатъ.”

Ето и сичко, каквото е записалъ Г. Б. за това вѣрвание въ велешкитѣ села и въ Велесъ. Другадѣ изъ тетрадчетата не намѣрихъ нищо върху навитѣ. Въ Солунъ се случи една велешанка Стойна В. Рудни кова, повиканакато роднина отъ Т.М.

1) Т. е. водятъ лишената отъ свѣсть жена, както очеждали бихме да правятъ самовплитѣ бродници?

2) Саксия, черепъ, чирепъ. Отъ тукъ н. т. слѣдва говорятъ на нѣкое велешко село: въ Велесъ казватъ огниотъ, не *огнотъ*.

Тя ми потвърди, че навитѣ сж лоши жени, които мжчѣтъ родилката прѣдѣ и слѣдѣ ражданието. Веднажъ една трудна (непраздна) жена, роднина на Стойна, както що мила сждоветѣ, била хванѣта отъ навитѣ. Тя усѣтила бодежъ, зела да се . . . испуснѣла сичко отъ ржцѣтѣ си и като луда завикала: „Стойноо! ете ги! Ке ме зематъ!...“ Слѣдѣ това тя загубила свѣсть, погърчила се, помѣтала се 2 дена и срѣдѣ мжки умрѣла. Щомъ навитѣ налегнѣтъ жената, тя умира.

— Я дали има нѣкой да е виделъ навитѣ? — запитахъ азъ Стойна.

— Како не! — рече тя: сама сумъ ги видела. Бехъ въ едно село, — го викагъ Летевци¹⁾ у золва ми на гости. Тия селянки щѣ сѣ! Баячки, вражалици, лоши! Ни вера знаѣтъ, ни Господъ Чувай, Боже, и брани отъ нихъ! Беше се стемнило. Туку како що стоехме, ми завика золва ми: „Стойно! гледай, гледай!“ . . . И се зачу единъ страшенъ викъ: „пиуу, ъу, ъу! Како пилци кога пищатъ, ту пакъ како чавки. Кога ке се опуламъ, — како еденъ облакъ! Се наредили навите, играѣтъ оро (хоро). Се въртатъ и се отдалечуѣтъ, и само туку викаатъ: „ъу — ъуу!“ Да чува Господъ и да брани! . . .

За баенето Стойна не можѣ или не рачи да ми каже. Тя го знаеше, може би, ако и да не бѣше баячка, но не желаше да помислѣ азъ, че тя се занимава съ такива работи.

Подиръ това азъ распитахъ още много жени за навитѣ и узнахъ още слѣдното. Навитѣ живѣѣтъ прѣзъ море. Тѣ зематъ и носѣгъ на далече сѣнката на болната. Въ това сждото врѣме болната пада въ несвѣсть и скоро или подиръ 2 — 3 дена умира, дордѣ ѣ се скита сѣнката. Кога то се започне агонията на болната, казватъ: „навите ѣ зеле, ѣ фанале“, а дордѣ трае несвѣстѣта (безсѣзпателното състояние), казватъ: „ѣ занеле навите, ѣ пренеле навите.“ Но тѣзи термини не сж строго ограничени, и единъгъ може да се употрѣби вмѣсто другия. „За на добро да ги върти Гос-

1.) На 2 1/2 ч. на с. отъ Велесъ, на п. отъ Вардаръ.

подъ навите,⁴ като доде разговоръ за тѣхъ, стараятъ се да избѣгватъ името имъ и ги наричатъ „майки“¹⁾. Извѣстно е, че сѣкий пѣтъ, като се споменуватъ по име злитѣ духове, простий човѣкъ се бои, да не се явятъ и му докаратъ нѣкоя злочестина. Народътъ ублажава навитѣ и въ разговора, както ублажава въ баенията изобщо злитѣ духове. „Да си ходи сладка и медена“, — казватъ особено за шарката въ Ст. Загора и по др. мѣста. Така и родопцитѣ наричатъ болеститѣ и изобщо злитѣ духове „болахчици“, „благи и медени.“ (Род. Стар., К. Шишковъ. I, 13). Числото на навитѣ не може никоѣ да ми опрѣдѣли.

Повѣрнето за навитѣ и самото имъ название, освѣнъ въ велешкитѣ села и въ Велесъ, намира се, както се научихъ, и въ Рѣсенъ, Прилѣпъ, Битоля и въ нѣкои отъ селата на тѣзи градове, въ Воденъ, въ с. Куманичево, и с. Загоричави (Костурско). Въ послѣдното село, отъ като се роди дѣтето, извършва се слѣдния обичай. Бабата зема сѣкира и като замахва съ нея по жглитѣ на стаята, дѣто лѣжи родилката, и надъ огнището запитва: „шо сакашъ: баба, или нави?“ Родителката отговаря: „баба!“ Този въпросъ и отговорътъ му се повтарятъ до три пѣти. Въ Куманичево съ същата цѣль правятъ вѣнци (3?) отъ каквото и да е дърво и, като провржатъ прѣзъ тѣхъ главата на родилката, прѣкарватъ ги по цѣлата ѣ снага и ги искарватъ отъ подъ нозѣтъ ѣ. Като прѣкаратъ така вѣнцитѣ до три пѣти прѣзъ болната, която стои на прагътъ, хвърлятъ ги.

Самото вѣрвание въ това, че нѣкакво си зло същество налѣга човѣка и отъ това произлиза болѣстътъ му, не прѣдства нищо ново. Сравнителната митология е показала, че болеститѣ и побѣсняванието пѣрвобитний човѣкъ си обяснява съ това, че въ болний е влѣзло нѣкое зло същество (духъ, бѣсъ, дявалъ, зло божество), или съ това, че душата на болний се е отдѣлила отъ тѣлото му. Също така извѣстно е, че наший пародъ мжкитѣ на родилката си обяснява съ при-

1) „Сестрички. майчишки“ се наричатъ самовилитѣ и въ е-дан приказка, която съмъ чулъ въ Воденъ.

сътствието на нѣкои лоши същества. За такива се считатъ ерменкитѣ, а понѣкѣждѣ — самовилитѣ, и прѣдставленията за еднитѣ и за другитѣ сѣ почти еднакви. Баяние за ерменкитѣ („срѣщу ерменлясало“) е съобщено въ сборникътъ на Чолакова, стр. 116¹). Това, което ме накара подробно да распитвамъ за навитѣ, е самото имъ название: то, чини ми се, не е никакъ извѣстно съ такъво значение въ литературата. Съ него, навѣрно, ще се обясни едно тъмно мѣсто отъ „старитѣ паметници (индексътъ)“, дѣто се говори за попъ Иеремия, т. е. Богомилъ: „былз въз навѣхъ на Керзісловѣ колѹ.“

Различни хипотези се допуснахъ, за да се обясни значението на тѣзи думи, съ които се характеризова Богомилъ²). Думата *навъ* се намира въ старославянскитѣ паметници съ значение мъртвецъ³). Дѣто ще каже, Богомилъ, отъ като умрѣлъ (или въ адътъ — споредъ В. Ягича) „былз на Керзісловѣ колѹ.“ Що означаватъ тогава послѣднитѣ думи: „былз на Керзісловѣ колѹ“? По единъ много остроуменъ и убѣдителенъ начинъ В. Ягичъ⁴) тълкува, че тия думи означаватъ същото „вързино коло“ (вързино хоро), гдѣто, споредъ вѣрванието на Сърбитѣ, нѣкои ученици на брой 12⁵), откато изучатъ 12 школи, отиватъ и се въсхищаватъ, (въз-

1) Ерменкитѣ, споредъ както сѣ прѣдставени въ това баяние: 1-та—куца, 2-та—слѣпа, 3-та—нѣма, 4-та—глуха и пр. — твърдѣ си приличатъ съ 12-тѣ трѣсавици, дъщери Продови (въ богомилското сказание за тресавицитѣ), които носѣтъ характерни имена: Тресея, Ледея, Гледея, Глухоя и пр. Едно отъ тѣзи имена, Невѣя, може би е видоизмѣненіе на *нава*: „Невея пакъ, най-старата сестра, хороиграчка, която отсѣче главата на Йоанна Прѣдтеча, е най проклета: тя хваща човѣка и не може тоя човѣкъ да остане живъ.“

2) Гл. у. Пипина, Ист. сл. лит. I, 84—86.

3) Тукъ не е излишно да отбѣлѣжимъ и малорус. *мавки*, новословенското *ма в ѣе*, *на в ѣе*, които означаватъ душитѣ на некръстениитѣ младенци. Гл. още у Mikl., Etymol. Wörterbuch. Въ Тетово казватъ на нѣкаква си болестъ „на в о ѣ“.

4) Въ статията „Die südsl. Folkssagen von dem Grabancias djak und ihre Erklärung“ въ Arch. für sl. Philologie, II, 460 и п. т.

5) Това същото е числото на тресавицитѣ.

дигатъ се) единъ по единъ отъ дяволи¹⁾ или вили, съ които отъ тогава на сѣтиѣ водѣтъ облаци, кога има грѣмъ, буря и градъ. Прочее, съ думитѣ „*былз пз навѣхъ на Верзиловѣ колѣ*“ народа (или духовенството?) е прѣдставилъ попъ Иеремия за магѣосникъ, който има сношение съ самовилитѣ²⁾.

Но, ако се обърнемъ къмъ нашето повѣрие и се възползуваме съ названието *нави*³⁾, работата се опростява. Тогава излиза, *че попъ Иеремия отивалъ у навитѣ на вързино хоро*. И навитѣ, както видѣхме, и самовилитѣ, сродни тѣмъ същества, устройватъ хора. Прѣдставлението за нѣкакво си магѣосническо самовилско хоро, дѣто ходѣтъ да се учѣтъ или само до се събиратъ вражаницитѣ (баячкитѣ, врачкитѣ). може да се види и отъ кѣостендилското баянѣе за отъ разни болести(?), записано отъ свещ. П. Либеновъ (Баба Ега, 57), което баба Цвѣта, прочута врачка започнува така:

„Айдете, мои дружки!

Сбирайте се отъ вилѣо коло

Отъ Витоша и Рилска планина, —

Тежокъ белегъ ми е дошелъ,

Белегъ да поеме, белегъ да чатиме⁴⁾. . . ,

Елате у мене на помошь:

Миля загоркиня,

Стойнка велешанка,

Янко отъ рамно (равно) Косово,

Свирджия гайдарджия,

Нашъ побратимъ,

Света Недѣлѣо, свети Петко, —

Сите помагайте.“

1) Разбира се, тукъ името на дявола се е явило отсѣтиѣ, когато се е изгубила прѣснината на езическото вѣрвание.

2) Колкото за названията: „Верѣуловъ, Верзиловъ, Вързинъ“, В. Ягичъ доказва, че тѣ сѣ искривени имена на Виргилія, когото въ срѣднитѣ тѣмни вѣкове сѣ смѣтае за магѣосникъ.

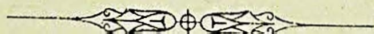
3) Формата на ед. ч. отъ тая дума не чухъ, но тя трѣбва да е *нава*; *навѣхъ* е неправиленъ прѣдл. пад. отъ *нава*, а не отъ *навъ*.

4) *Да поѣме (поеме) — да чатиме*, — да четемъ.

По добръ ще е да приемемъ, че въ изражението „*былъ въ навѣхъ на Кєрзіѡловѣ колѹ*“ думата „*Кєрзіѡловѣ*“, както и въ сѣрбското живо вѣрвание думата „*вєрзино*“ се е вмѣкнѣла отсетнѣ¹⁾, че първоначално хорото, въ което е участвувалъ попъ Иеремия, казвало се е просто навѣо (навино, на навитѣ). Въ резултатъ се получава сжщото обяснение, което прѣдложилъ В. Ягичъ, само че „*въ навѣхъ*“ не ще да означава въ адтъ, а—*у навитѣ, у вилитѣ*.

Богомилъ, като е съставлялъ сказанія и молитви (напр. за тресавицитѣ), влиялъ се отъ народнитѣ прѣдставления, ржководилъ се е съ тѣхъ. Ако се приеме за достовѣрно настоящето тълкувание на характеристиката негова (билъ е у навитѣ, на вєрзино коло), основано върху вѣрванието на навитѣ, тогава ще смятраме тая характеристика на попъ Богомилъ за съставена въ духтъ на народнитѣ вѣрвания, отъ които най-ясни въспоминания сж се запазие въ една отъ тѣзи мѣстности, дѣто най-вече е била распространена богомилската ересь.

Д. Матовъ.

1) А защо—това пакъ, може би, ще ни обясни народната поезия, или иѣкое неизвѣстно сега народно вѣрвание.

Пословици и поговорки.

I.

Отъ Прилѣлъ¹⁾

1. Сетѡ село кѡилъ сѣ стори, само кукънитѣ лугѣе не сѣ чина²⁾ кѡилъ (*та затова и не може да земе момъ-кѡтъ момата.*)

2. Кроткотѡ ягне отъ двѣ майки цѣца.

3. Дѹри рѡка солца мѡка, душа сѡка.

4. Вѡй ме, жѣлко, — отъ горнѣнего!

5. Кроткѡ оди, джигѣрь води. *Лицетѣръ,*

6. Нѣ вьсай, ²⁾ како понадія в' плѣвна.

7. Нѹне, нѹне, дѣнь губи! Пѡра глѣда, дѣнь губи.

8. Мѣлитъ како прѡзна водѣница.

9. Оди, ѡди дѡ вода, нѣ влегуй вѡ вода.

10. За гѹска мѡска, т. е. *далъ мѡскѡ, та зелъ гѡска.*

11. Ако е кѹска, нека е новка! *На едно дѣте казали, че майка му носи му гѡска. — „Ако е куска, нека е новка,“ казало то и хвърлило ризата си отъ гѣрби, като мислило, че майка му носи му кѡса риза.*

12. Вѣрли рѣбче, да наидишъ крѡпче.

13. Отъ ѣленъ рѡгой, отъ зѡекъ кѡжа, т. е. *докарвай той. Така се говори за тоя, който се хвали, а нищо не върши.*

14. Ми се стѡри нѣбото прѣшленъ, (*намѣрихъ се въ неволя, та се уплашихъ.*)

15. *Когато смѣтатъ за невъзможна една работа, казватъ, че тя ще стане, коа ќе си вѣдамъ тѣлотъ, или, коа ќе се стѡритъ вѡлко кѹче.*

1) Ударението въ прилѣпскій, кокто въ велешкій, охридскій и дебърскій говори пада винаги на третия слогъ отъ края (въ двусложнитъ—на първия отъ началото). Ако двѣ думи сѣ тѣсно свързани, като напр. *опрѣдѣленіе* съ *опрѣдѣляемо*, възвратно мѣст. съ глагола, тогава тѣ се съединяватъ въ едно и иматъ едно ударение споредъ общото правило: *пие нѡ вода — вода иѣма* ударение тукъ.

2) З. л. мн. наст. вр. 3) Се вьсамъ, вьсамъ—бързамъ отъ *вѣзѡмъ*.

II.
Отъ Воденъ.

1. *Имаиѣ нарагѡсподѣ, — имаиѣ и Господѣ, немаиѣ нарагѡсподѣ, немаиѣ и Господѣ.* Въ воденскій говоръ често се туря гръцкия прѣдлогъ *παρά* прѣдъ имена сжш. и означава или роднина, или неговъ замѣстникъ: *раненѣкѣ* или *парасѣнѣ* се нарича прието, посинено дѣте; *нарагѡсподѣ* означава намѣстникъ на Бога (тукъ на земята). Ето смисълътъ на посл. На тоя свѣтъ (особенно по службата) иматъ успѣхъ не тѣзи, които сж достойни за длъжността си и я изпълняватъ често, а тѣзи, които иматъ покровители. Протекцията е сичко.

2. *Шо кукна'лѣ, не пукна'лѣ.* Чини ми се тукъ глаголитѣ сж отъ ср. р. Смыслътъ на посл.: колкото дѣца е родилъ, ни едно не е прокопсало.

3. *Шо викна'лѣ тай се отзова'лѣ,* т. е. както постъпишъ съ нѣкого, така ще и той съ тебе постъпя.

4. *На скрѣжавутѣ човѣкѣ две ка'та му е харчутѣ.* Скрѣжавъ, вел. *скържавъ.* ср. рус. *скряга*, означава стиснатъ, скъперникъ.

III.
Отъ Острово (село на пжтя отъ Воденъ за
Битоля, на Островското езеро.)

1. *Пѣсна стѡпанѣ нѣма,* т. е. единъ я пѣе тѣй, другъ — инакъ. Противоположна на посл.: *изъ пѣсни слова не выкинешѣ,* т. е. отъ пѣсенята ни дума не бива да изхвърлишъ.

2. *Балтѣя безъ държале не бѣва.*

3. *Кѣква църква ке нѣйдешѣ, така ке се кръстешѣ.*

IV.
Отъ Леринъ.

1. Градъ скапѣя не прѣве, тѣжко тѡму, дѣка ке падне.
Ср. *Градѣ гладѣ не прави.*

2 Дѣка е слогъ, тамо е и Госполъ Бѡгъ.

Пѣсни споредъ говорѣтъ въ Щипъ.

I.

Бре гюрджинъ, Стойно убаво!	Си найдѡ китка смилѡва
Дѣка стѡеше, грѣеше,	Како се грѣтка тѡпеше,
Како горѣна борѣна.	Така се юнакъ тѡпеше,
Како Асна месечѣна!	За малка мѡма убѡва.
Я ойдо ¹⁾ още погоре	Како се кѣтка вѣнеше,
Тамъ найдѡ ²⁾ грѣтка ³⁾ снегѡва,	Така се мѡма вѣнеше,
Я турѣ дѣсна назѣка ⁴⁾	За малко момче убаво.
Я ойдо още подѡле,	

II.

„На квасецъ“, т. е. кога замѣсватъ квасъ
(въ петѣкъ на послѣдната недѣля прѣдъ свадбата.)

Щѡне мѡме, вечерѡло ли сп?	Отъ ловъ да ми дойдешъ, ловъ да
— Нисумъ вечерѡло, нисумъ ру-	[ми донесешъ]
[чалѡ,	Да донесешъ мѣнека яребѣца,
Лѹдо млѡдо, тебе сумъ чекѡло	Яребѣца прѣпелѣца,
	Да наготвамъ ручѡкъ за двоѣца.

III.

Пакъ „на квасецъ“, кога сѣжтъ брашното.

Дѡйте сѣто, сѣто и ранѣто,	Да завѣеме до три вѣнца
Да исееме юнаково брашно,	Прѣвнѣо вѣнецъ отъ зелѣни
Да найдеме мѡминѣо прѣстѣнъ,	[брѣшленъ,
Да го фѣрлиме у гѡра зелѣна,	Вторѣо вѣнецъ отъ ранъ бѣлъ
Нѣка е гѡра берикетлѣя	[босѣлякъ,
Нѣка е рѡда и весѣлба нѡша.	Трѣкѣовѣнецъ отъ бѣла пѣчѣница.

IV.

Женѣле се Нѣко и Нѣкѡла,	Още кѡмп двѣица дѣверѣ.
Дѡѡта брѡта за еднѡ дѣвѡйче.	Сп отѣише у мѡмѣни двѡри.
Нѣко кѡмп до двѣсте свѡтѡве ⁵⁾	Изговѡра млѡдата невѣста
А Нѣкѡла кѡмп шѣстъ стѡтѣни.	„Прѡклетѣ да е таѣ, кѣрка щѡ дава
Нѣко кѡмп трѣица кѡмѡве ⁶⁾ ,	За два брѡта отъ маѣка родѣни.
Още кѡмп двѣица дѣверѣ.	Далъ при Нѣко или при Нѣкѡла?“
Нѣкѡла кѡмп трѣица кѡмѡве,	

Записалъ Д. М.

1) Отидохъ. 2) найдохъ. 3) буца. 4) пазуха. 5) Въ раз. рѣчь свѡтѡве. 6) въ разг. рѣч. кѡмѡве.

V.

Неда пие нойкня ¹⁾ вода,
 Нойкня ²⁾ вода неделашна
 Та испила люта змия,
 Люта змия тройноглава.
 Неда гине, сръце расте.
 Другачки я зборувахе:
 „Неда нѡсе мажко дѣте,
 Мажко дѣте Дукатинче.“
 Неда брайкя говорѣа:
 „Лѣле, Нѣдо, мѣла сѣстро!
 Що ни стави ³⁾ киръ на очи!
 Две се ставатъ, ⁴⁾ тебе зѡратъ:
 „Неда нѡсе мажко дѣте,
 Мажко дѣте Дукатинче.“
 Защо ни е ваа животъ?“

А Неда имъ говорѣше:
 „Лѣле брайкя, мѣли брайкя!
 Соберѣте ⁵⁾ сѣто сѣло,
 Сжто сѣло, сжтъ вилѣетъ,
 Отведѣте ⁶⁾ ме на распя'та, ⁷⁾
 Распорѣте ⁵⁾ мойто сръце,
 Та видѣте, що е тѡа.“
 Па станале нойни брайкя,
 Та собралѣ сжто сѣло,
 Сжто сѣло, сжтъ вилѣетъ,
 Одвелѣ ⁷⁾ я на распя'та,
 Распиралѣ ⁷⁾ и клѣто сръце,
 Извадилѣ люта змия,
 Люта змия тройноглава.

VI.

Бегала Мара, бегала
 Отъ тая люта свекръзва,
 Бегала туйгя ябана ⁸⁾
 Когѡ е Мара бегала,
 Мажко е дѣте имала, —
 Мажко дѣте оставила
 У таа люлка шарѣна,
 У тѣя бѣли пелѣни.
 Рѣса си кѡса пресѣче, ⁹⁾
 Мажки си рѣби облѣче,
 Та ѡйде туйгя ябана,
 Младѡ джелѣпче станала;
 Калѣши ѡвни терала;
 Нѡугу ¹⁰⁾ е пари лѡбила.

Дѣсетъ години минало,
 Па е Стоя'на срегнала
 Низъ Стамбѡлската чаршия ⁹⁾
 Она му вѣле говорѣ:
 „Стоя'не, млади Стов'не!
 Жѣва ли ти е майка ти,
 Жѣво ли ти е дѣтетѡ?“
 Стоя'нъ ѡ вѣле говорѣ:
 „Тръгѡвче, млади джелѣпче!
 Отъ дека ме знаѣшъ мѣнека,
 Отъ дека ми знаѣшъ майка ми,
 Отъ дека ми знаѣшъ дѣтетѡ?“
 Джелѣпче вѣле говорѣ:
 „Язе сумъ отъ'валъ вилѣетъ,

1) Изговоря се като нойкня, 2) която е останала отъ неделенъ день? 3) въ разг. рѣчь стави—тури; стави киръ на очи—опозори.

4) Срѣщиятъ се. 5) въ разг. рѣчь соберете, ѡтведете, распорете. 6) крѣстопжтъ. 7) въ разг. рѣчь одвелѣ, распиралѣ. 8) Въ разг. рѣчь ябана. 9) въ разг. р. пресѣче, облече, ѡйде. 10) чаршия 10) Двусложна дума: ѡу прави единъ слогъ.

Я сумъ се тамо згодѣло,
Когà е Мара бегàла
Отъ таа люта свекрѣва,—
Мажко си дѣте остàви¹⁾
У таа люлка шарѣна,[“]
У тѣя бѣли пелѣни.

— „Джелѣпче, младо джелѣпче!
Майка ми е умрѣла,
А дѣтето ми е голѣмо,
За майка нòугу жалее,
Оти не му е умрѣла,
Та грòбо да му кàжеме,
Та нòугу дѣте жалее,

Оти му майка погìна,¹⁾
Тогàй се Мара нажàли,¹⁾
Та на Стоя на говòре:

„Стоя'не, мòре Стоя'не!
Коуку²⁾ дуката, ке сакашъ
Дѣтето да го доведешъ?“

Стоя'нъ и вѣле говòре:

„Джелѣпче, младо джелѣпче!
Да не си отъ нойни сой?—
Мàлку на нѣа прилìчанъ.“

— „Стоя'не, мòре Стоя не!
Нѣ сумъ я'зе отъ нойни сой,
Язе сумъ сàма майка му.“

Записалъ **Ив. Х. М.**

1) Въ разг. оставѣ, погìна, нажали. 2) Двусложно, както и нòугу.

Измѣненія въ съставътъ на мѣстѣта чрѣзъ врѣнието.

(Продължение отъ книжка втора).

Когато при сладкото вино, то, както споменяхме и по прѣди, гроздовата захаръ се прѣвръща на шпиртъ и възгледливъ газъ. Възгледливый газъ излиза като пари, а шпирта остава въ виното. Ако въ мѣстѣта е имало много захаръ, то въ виното ще има много *шпиртъ*. Подиръ буйното врѣние всичкий захаръ не се прѣвръща въ шпиртъ, а остава една часть въ виното и, ако е повече, виното слади. Причинитѣ на това сж разни. Щомъ като се образува 12 — 13 процента шпиртъ въ виното, то този шпиртъ дѣйствува убийственно на квасоветѣ и тѣ не могатъ да вирѣжтъ, особено пъкъ ако виното е отъ сухо грозде, дѣто водата е сравнително малко. Това винаги става, когато силнитѣ вина врѣжтъ въ хладни пивници. Въ всѣко вино остава по малко захаръ, нѣщо е повече отъ 2%, виното е недоврѣло и е сладко.

Ако захарътъ е по-малко отъ два процента, виното подпълно е прѣкарало буйното си врѣние. Останжлий захаръ ще се измѣни при второто (тихото) врѣние.

Покрай алкохола се появява и малко глицеринъ въ прѣврѣлото вино. Глицеринъ нѣма въ мѣстѣта. Въ южнитѣ вина глицерина е повече и ги прави гжсти и сладки.

Щомъ почне алкохола да се увеличава, то виното почва да се бистри. Тергията бързо спада на дъното. Танина се съединява съ бѣлтъцитѣ и, като се утаява, увлича съ себе си и други мжтоляци. Така щото, като ослабней врѣнието, почва се бистрението.

Слѣдъ врѣнието се появява часть отъ букета на виното, защото гроздовото масло отъ сѣмкитѣ, като се съединява съ алкохолитѣ, образува етерически съединения. Тѣ сжщо миризмата отъ люспитѣ се прѣдава на виното.

Освѣнъ това винената течность получава болята отъ люспитѣ и часть отъ танина на сѣмкитѣ и люспитѣ, който остава разтворенъ въ течностьта.

Неизмѣнени оставатъ киселинитѣ на виното и сега, когато захарътъ не ги прѣкрива, тѣхното дѣйствие почва да се чувствува ясно. Ако киселинитѣ сж били много, (ако гроздето е брано зелено, то ние имаме много ябълчна киселина, която силно врѣди на доброкачествеността на виното.

Край на буйното врѣние. Щомъ като прѣстане движението на течността въ ссждѣтъ, намалява се и температурата на виното. Термометъра до едно врѣме спада, послѣ се застоява. Вжглеливъ газъ вече не се явява, шпиртътъ не се увеличава. Ние заключаваме, че буйното врѣние е прѣстанжло и че виното трѣбва да се прѣточи.

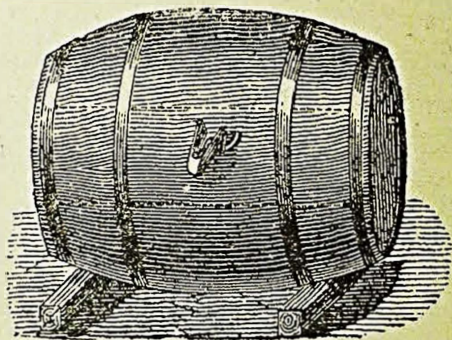
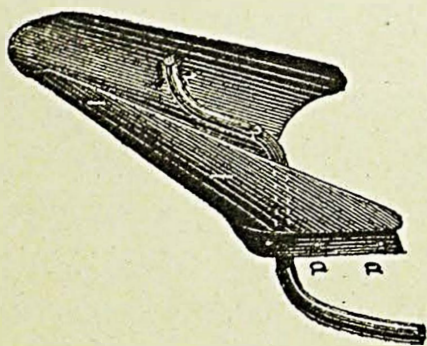
Отдѣление на виното отъ утайката. (Прѣтакание). Виното, като прѣкипи, на дъното на ссждѣтъ се събира тиня, състояща: отъ измрѣлитѣ и не измрѣли квасове; отъ утаенитѣ съ танина бѣлтѣчни вещества; часть отъ боята на виното, която се е утаила съ танинтъ; часть отъ мизливитѣ материи, утаени тоже съ танинъ и др. Сега виното трѣбва да се отдѣли отъ тая утайка (каловина), защото ако почнѣтъ да се разлагатъ бѣлтѣчнитѣ вещества, могатъ да развалятъ виното. А прѣщинитѣ, ако останѣтъ съ виното повече врѣме, развалятъ пивкостта му. Отъ една страна тѣ вписатъ много джбилна киселина въ виното, а отъ друга страна то добива особенъ вкусъ, вкусъ на прѣщина, който не се търпи при добритѣ вина.

Прѣтаканието трѣбва непрѣменно да стане, щомъ буйното врѣние прѣстане. Тукъ трѣбва да се обърща внимание на слѣдующитѣ нѣща: Прѣтаканието да стане, колкото се може по тихо; врѣмето да бѣде студено; барометъра да стои високо и пивницата да бѣде доста провѣтрѣна прѣди прѣтаканието.

Прѣтаканието трѣбва да стане тихо, та да се не размѣти виното, додето се отточнѣ. Това може да стане различно, или съ една трѣба отъ гума, или съ особена за това смукалка, или просто съ една тенекиена шишура.

Зима се една трѣба отъ гума и се вкарва въ ссждѣтъ съ виното така, щото да не стига до каловинитѣ. Другий край се остава въ едно ведро на земята. Съ уста се смѣрка

прѣзъ трѣбата доле виното почне да тече. Отъ ведрото прѣливаме виното въ другъ прѣчистенъ и приготвенъ ссждъ. Трѣбва да имаме двѣ ведра, та да се не прѣкъсва течението. Или пъкъ се зима една пишура, направена отъ цинкъ, или отъ бѣло тенеке. На широкии край на пишурата се запойва една прѣкривена трѣба, тоже отъ тенеке. Пишурата се прикреива до отворѣтъ на ссждѣтъ тѣй, щото външната частъ отъ трѣбага стои въ ссждѣтъ. Широкаа частъ отъ пишурата, добрѣ се прилага до вранѣтъ и се облѣпва съ червена гърнчарска глина. Сега, ако полека наваляме бѣчвата, то почва прѣзъ трѣбата да тече вино, което ние иссипваме, дѣто желаемъ.

Казахме, че на врѣмето трѣбва да обѣрщаме внимание, когато се оттака виното. Въ виното има погълнато достатъчно вжгленъ газъ, (CO_2). Ако врѣмето е влажно, тешко, барометрѣтъ е спадналъ. Това ни показва, че атмосферното налѣганіе е слабо. Вжгделивий газъ почва да излазя изъ виното на мѣхурчета и го размѣтва, така щото ние не можемъ да отдѣлимъ чисто виното. Напротивъ, когато е възстуденичко, когато барометра стои високо, ние нѣма отъ що да се боимъ, а можемъ да оттачаме виното.

Прѣди да се прѣточи виното, трѣбва пивницата добрѣ да се провѣтри и прочисти. Подиръ това тя се опушва съ симпуръ, при затворени прозорци и врати. Провѣтрява се втори пътъ хубаво и тогазъ се прѣтака виното. Това правиме да не би мухалъ или плѣсень, или други нѣкои зародиши да дойдѣтъ отъ нечистата пивница въ виното и да поврѣдѣтъ доброкачествеността му.

Слабото врѣние.

Като се свърши буйното врѣние, почва се слабото врѣние и се протака докато всички захаръ се обърне въ алкохолъ и вжглевъ газъ, (CO_2)

Алкохола, който се е образувалъ при буйното врѣние, убива квасовѣтъ, не имъ позволява да виреятъ. Тогава се появяватъ други квасове, които могатъ да живеятъ въ течность съ 10—12 % алкохолъ и при по-ниска температура; тѣ разлагатъ останжлий захаръ.

Квасовѣтъ на вторсто врѣние (слабото) виреятъ много хубаво при достъпъ на въздуха, както и другитѣ квасове; затова, ако се провѣтрява виното при прѣтаканието, слабото врѣние върви добръ и се свършва добръ.

Слабото врѣние има за цѣль да разложи и послѣднитѣ остатъци захаръ на виното, а при това се утаяватъ една голѣма частъ отъ останжитѣ бѣлтѣчини, които мѣтатъ виното. Ако подиръ буйното врѣние е останжло повече захаръ въ виното, то такъво вино може лесно да се развали, да се вкисни, да се проточи. А да се прѣдпази това, трѣбва виното силно да се провѣтри, когато се оттача подиръ буйното врѣние. Съ това се ускорява разлаганieto на захарътъ.

Квасовѣтъ на слабото врѣние виреятъ при много по-ниска температура, нежели онѣзи на силното; затова слабото врѣние трѣбва да става въ студени пивници, дето не ставатъ голѣми измѣнения на температурата.

Слабото врѣние върви успѣшно въ затворени ссждове. То често може да се продължи нѣколко мѣсеци. Нъ ако буйното врѣние е било пълно, то чрѣзъ провѣтриване и загрѣване, слабото врѣние може много да се ускори. Нъ загрѣването, както и свободний достъпъ на въздуха, не трѣбва да се допускатъ, защото могатъ лесно да попаднатъ въ виното врѣдни квасове и да го развалятъ; или пъкъ отъ топлината могатъ да се развижатъ попаднатитѣ вече врѣдни квасове въ виното. Отъ такива врѣдни квасове става вкисването (обрѣщане на оцетъ), ловението на цвѣтъ (ризица) и провлачението на виното. Всичкитѣ тѣзи болѣсти мо

гжтъ лесно да се развижтъ въ този периодъ, ако не се пазя. Нъ и много ниска температура е вѣдна, защото квасоветъ на слабото вѣние не могатъ да вирежтъ. Остава захаръ, който, щомъ се повиси температурата прѣзъ лѣтото, почва да броди и може да развали виното.

И при слабото вѣние се образува утайка на дъното на ссждтъ, нъ много малко. Тя се състои главно отъ тергия, която отъ увеличаванieto на алкохола и понижаванieto на температурата постоянно се утайва; освѣнъ тергията, имаме въ утайката още и бѣлтъчни вещества и измрѣли квасове. При слабото вѣние се образува още една малка частъ отъ етеръ.

Полученото вино слѣдъ слабото вѣние, се казва *младо вино*. То съдържа доста вжглевъ газъ, понеже има псвече алкохалъ, а силнитѣ съ алкохалъ течности поглъщатъ повече вжг. газъ нежели слабитѣ.

Когато се разложжтъ послѣднитѣ остатки отъ захартъ, свѣршва се всичкото вѣние на виното. Полученото ново вино има особенъ приятенъ вкусъ, който произлиза отъ поглнжтай вжгл. газъ и който, при понататашното вѣние на виното, се изгубва. Нъ това вино не е трайно и щомъ остане въ отворенъ ссждъ или ако се прѣвозва, може да се развали.

Какво трѣбва да се прави при слабото вѣние.

Най първо се провѣтрява силно виното и провѣтряването става при сжщитѣ условия, при които го правехме по прѣди. Подиръ това, то се сипва въ ссждове, дето ще прѣкара слабото вѣние. На вранътъ на бѣчвитѣ стои сжщия урядъ, както и при буйното вѣние. Бѣчвитѣ се напълняватъ до $\frac{9}{10}$ отъ своята вмѣстимостъ и се оставатъ въ хладни пивници.

Пивницата. При главното вѣние се искаше една температура отъ 15° до 20° . А при слабото вѣние е нужна една тем. отъ $+12$ до 15° С или $+9,5$ до 12° R. Главното, което се изисква тукъ е да се неизмѣнява много температурата. Колкото е възможно виното да стои при еднаква топлина, а това може да стане само въ добра пивница.

Слънцето стоплюва земята до една известна дълбочина; ако копаме единъ транъ, то ще дойдемъ до една дълбочина, дѣто прѣзъ цѣлата година топлината е приблизително еднаква. На една дълбочина отъ 7—10 метра, влиянието на слънчевата топлина е съвършено слабо. Това зависи отъ срѣдната темпер. на една мѣстность. Колко е по-висока срѣдната темп. на една мѣстность, то толкова по-дълбоко трѣбва да се копа. Срѣдната тем. се узнава по изворната вода. Въ срѣдна Европа е отъ $\times 12$ до 15° C и тамъ е намѣрено, че пивницитѣ трѣбва да не сж по-плитки отъ 7 метра. Даже колкото се има възможность да сж по-дълбоки. Най хубаво е, когато избата може се ископа въ нѣкой брѣгъ, да се издълбае въ брѣгътъ като пещера. Колко по-навжтрѣ въ брѣга се копае, толкозъ по-хладно ще е и по еднаква ще е топлината. Ако се появи вода, тя се изважда съ кюнци.

Добрѣ ще бѣде, ако надъ избата има 5—6 метра земя високо и тя тѣй да е издълбана, щото колата съ гроздето да дохождатъ до самитѣ врата. Даже малъкъ колесникъ да може да влиза вътрѣ. До самата врата на избата трѣбва да е съградено зданието, дѣто ще се згмечи, истисква и ще ври виното.

Ако не може да се направи пивницата въ брѣгъ (байръ) трѣбва да се търси добрѣ сухо мѣсто, дето вода не ще може да протече като се копа. Ако върху избата нѣма да се гради здание, то земята, що е изхвърлена при копанието, се натрупва на пивницата като могила и се посаждатъ лиснати дървета или храстѣлакъ, тѣй щото лѣтѣ слънчевитѣ лъчи да не достигатъ до избата. Хубаво ще бѣде избата да е раздѣлена на двѣ половини: едната по-плитка за слабото врѣние (съ тем. 12 до 15° C), а другата по-дълбока за съзрѣванието на виното (съ тем. 8 до 12°). Това много лесно се постига, когато избата е въ брѣгъ издълбана, тамъ колко по-навжтрѣ сѣ отива, толкозъ по хладно бива.

Избата се тѣй направя, щото срѣдата ѝ да е най-дълбоко. На това мѣсто стои единъ куминъ отъ дъски направенъ. Устата му достига дори до земята и той е прокаранъ

прѣзъ покрива на пивницата, додѣто стигне до въздуха. Този куминъ служи за прѣчистванне на въздуха на пивницата. Чистъ въздухъ влиза прѣзъ вратитѣ на избата, а вътрешний излиза прѣзъ куминя и се образува течение. Ако има надъ избата здание, то комина на избата, се прикрѣпява до кумина на зданието и се зида съ тухли.

Трѣбва да се гледа, щото входътъ на избата да бѣде кждѣ сѣверъ. Добрѣ е пивницата да е иззидана и гладко измазана съ хорозанъ, задъ зидоветѣ да сж направени канали, за да се оттича водата, която би се събрала отъ дѣждоветѣ. Подътъ на пивницата да е посланъ съ плочи. Таванътъ да е сжщо гладкъ, по-добрѣ е да е кемерлия. По този начинъ избата може много лесно да се чисти и да не се остави нийде да гхбѣса или да плесенѣса. Въобще, избата трѣбва да бѣде широка, висока; далечъ отъ мърсотии, отъ заходи, отъ бунището. Да не бѣде нито много влажна, нито пакъ съвсѣмъ суха. Въ пивницата трѣбва да се пази голѣма чистота.

Добрѣ ще е, ако прѣдъ пивницата стои зданието, дѣто ще се гмечи, истисква и ври виното.

Въ дълбокитѣ пивници измѣнението на годишната темп. се забѣлѣжава много кжсно, тѣй щото най-студено става около мартъ, а най-топло около августъ.

Край на слабото врѣние. Когато забѣлѣжимъ, че вжглената кис. (CO_2) не се развива повече, че цвѣтътъ и мизматата на младото вино сж се измѣнили, че виното е станало ясно (бистро), то ний заключаваме че слабото врѣние е вече съвсѣмъ свѣршено, или е близо до краятъ си.

За-да познаемъ дали слабото врѣние е свѣршено, напѣтваме едно бѣло стѣклено шише съ вино, затикваме го съ чистъ памукъ и го оставаме въ една стая не по-хладна $+18^0$ С. Ако се появи само едно слабо размѣтване, безъ да има на дъното на ссжда утайка, то ний заключаваме, че слабото врѣние е свѣршено; нъ ако виното се размѣти силно, образува се утайка на дъното и се развива вжглеливъ газъ, то виното не е готово. То трѣбва да се прѣнесе въ по-топло мѣсто на пивницата, ако е закъснѣло много врѣнието.

Ако опитътъ покаже, че слабото врѣние е прѣкарано,

ако видимъ че виното е съвсѣмъ бистро, ний го проветряваме трети пжтъ и го прѣточваме въ други ссждове, дѣто ще прѣкара *съзрѣванието* си.

Виното, което е прѣкарало слабото врѣние, се нарича *младо вино*: то може вече да се пие; упоително е, има добръ вкусъ и ако е добръ подготвено, струва за мѣстно употребление. Но не е трайно. Ако се прѣвози, ако се изложи на по-голѣма топлина, размѣтва се и може лѣсно да се развали; за това се оставя да съзрѣй и тогазъ освенъ, че добива трайностъ, но получава още хубавъ цвѣтъ и особенъ букетъ.

Бистрение на виното.¹⁾

Случва се по нѣкога, че виното не може хубаво да се избистри отъ само-себе-си, тогава става нужда да го избистримъ искусственчо. Затова, прѣди да говоримъ за съзрѣванието, ще кажемъ нѣщо за бистрението на виното.

Нѣкои винари силно вѣставатъ противъ бистрението, а нѣкои стоѣтъ за него. Голѣмо разнообразие съществува и за срѣдствата, съ които става бистрението, и за количеството на тия срѣдства. Едни употребяватъ рибенъ клей, други — гелатина, трети — туткалъ, а пакъ нѣкои прѣдпочитатъ бѣлковината отъ яйцата, или млѣкото. На послѣдкъ мнозина употребяватъ чиста глина (коалинъ) и испанска глина.

Това различие въ мненията е произлѣзнуло главно отъ различието на вината. Нѣкои вина искатъ едно срѣдство други — друго. За да сме сигурни въ работата си, трѣбва да испатаме вината си хубаво и да намѣримъ най-сгодната бистрителна материя за тѣхъ.

Отъ много опити е доказано, че бистрението е полѣзно за много вина, че то не имъ врѣди, стига правилно да е извършено.

*) Die Bereitung, pflege und Untersuchung des Weines von D-r Nessler стр. 196.

Бистрение съ рибенъ клей (Fischleim, Ichthyocolla, Colla piscium.) **бѣлковина, клей, чистъ туткалъ,** (glutam) **и гелатина** (костенъ клей Chelatine).

Танина има свойството да се съединява съ клейовитѣ вещества и съ бѣлковинитѣ и образува съ тѣхъ утайка. Тая утайка, додѣто се уталожи на дъното, завлича съ себе си всичкитѣ мжуляци, които правятъ виното мжтно. За това, ако на мжтното вино сипемъ разтворенъ клей, или бѣлткъ отъ яйце, или млѣко, то ще се избистри подиръ нѣкое врѣме. Забѣлѣжено е обаче, че ония вина, които нѣматъ таргия, мжчно се бистратъ по тоя начинъ.

Що трѣбва да употрѣбяваме за бистрение и по колко?

1. Вино, което съдържа лигава материя (което се е проточило), не може да се бистри съ никой отъ горнитѣ материи.

2. Нѣкои лигави вина се бистратъ съ млѣко, други се бистратъ съ рибенъ клей, но ако по прѣди на сѣки 100 ока вино туримъ $\frac{1}{2}$ драмъ танинъ (5 грм. на 100 литри). Ако по този начинъ не върви, трѣбва по-прѣди да отмахнемъ лигавината съ испанска земя.

3. Бѣлитѣ вина най-хубаво се бистратъ съ рибенъ клей.

4. Въ повечето случаи на 100 ока вино, достаточно е 3 чекердека до 1 драмъ рибенъ клей (2 грм. на 100 литри). Ако виното има много танинъ (силно-търпчиво) или е тъмно или червено, то съ малко рибенъ клей не се бистри хубаво. Тогазъ трѣбва да земемъ на 100 ока вино 1 до 1 $\frac{1}{2}$ драмъ рибенъ клей (5 — 6 грм. на 100 литри). Въ тѣзи случаи може да употрѣбяваме, бѣлковина, гелатина или обикновенъ клей (туткалъ). За жълтитѣ и тъмнитѣ вина е по-сгодна гелатината, за червенитѣ — бѣлковината.

5. Когато бистримъ съ белковини, или съ клей, или съ гелатина, трѣбва повече да употрѣбяваме, нежели рибенъ клей.

За 100 оки вино струва бѣлткъ отъ 3—4 яйца, или 1—2 др. гелатина, или клей. Тукъ трѣдва да зимаме сѣкога прѣдъ видъ, че когато виното има малко танинъ, тия срѣдства не бистратъ хубаво.

6. Отъ вина, които иматъ много танинъ (силно-търпчиви)

или сж тъмно-черни, или пакъ лесно почерневатъ, ако стои́тъ въ стъклото открити, изискватъ повече бистрителна материя. Тѣхъ можемъ да ги бистримъ и съ млѣко. На 100 ока вино 1 ока млѣко.

7. Ако виното нѣма таргия, при това танина му е малко, то не може да се бистри. Ако танина му е повече, бистрението става до нѣкадѣ.

Бистрението има лоша́ви слѣдствия;

1) *Когато употре́бимъ много бистрителна материя.*

2) *Когато турне́мъ много танинъ;*

3) *Когато бѣлото вино има много малко танинъ (тъ́нко винце).*

4) *Когато приту́римъ стипца за да върви бистрението по-до́брѣ;*

5) *Освѣ́нъ това, бистрението съ́коги ослаб́ява боята на виното и*

6) *Отнѣ́ма на младитѣ вина възгленія газъ, който ги прави низки.*

1. Ако се употре́би излишно количество бистрителна материя, то една часть отъ нея остава растворена въ виното. По нѣкой пътъ въ такива случаи сичката материя остава растворена; не може се утаи на джното, и виното, освенъ дѣто се не бистри, ами лесно може да се поврѣди.

2. По-горѣ се спомена, че когато въ виното има много танинъ, то не се бистри съ малко рибенъ клей. Нѣкои неопитни винари, въ този случай туратъ още танинъ, за да се помогне ужъ на бистрението. Съ това на бистрението не се помага, а пакъ виното става тѣрпчиво.

3. Въ сѣко вино трѣ́бва да има едно извѣ́стно количество танинъ. Бѣлитѣ вина иматъ малко танинъ, и ако ги бистримъ съ гореказаннитѣ матери́и, то танина ще намалѣй съвсѣ́мъ или пакъ ще се изгуби. Въ такъвъ случай виното ще се поврѣди. За това ко́га ще бистримъ слаби съ танинъ вина, до́брѣ е, да имъ турне́мъ толкова танинъ, колкото и бистрителна материя, прѣсмѣ́тната на сухо. Понеже растворений рибенъ клей, който се продава въ стъкла, съдър́жа обикновено 1 0/0 сухъ клей, то за него на сѣ́ки 100

грама клей се тура 1 гр. танинъ. А пакъ за секо яйце се туря до $1\frac{1}{2}$ гр. танинъ.

Когато ще се притура танинъ, трѣбва да се зима най чисто качество, който може лесно да се растворя въ 10 $\frac{0}{0}$ алкохолъ.

4) Мнозина прѣпорѣчатъ да се тури на виното *стипца*, когато бистрението не отива хубаво. Това нещо не е добро. Въ такива случаи може да се употреби малко таргия.

5. Когато се бистри виното, *сѣкога* губи една частъ отъ боята си. Опититѣ сж показали, че сичкитѣ бистрителни материи увеличатъ съ себе си частъ отъ боята на виното.

6. Както при прѣливанието на виното, тѣй и при бистрението, то губи частъ отъ въглений газъ, който е погълнало въ себе си.

Измежду разнитѣ материи за бистрение на бѣлитѣ вина, най хубавото е рибений клей. Продаватъ се разни прахове за тѣзи цѣль, но едва ли има нѣкои по добри отъ гелатината или отъ чистий туткалъ ¹⁾

Бистрението подобрява виното :

1. Когато виното е силно тѣрпчиво (има много танинъ и други под. материи). Въ такъвъ случай подиръ бистрението, виното става по нивко. То е пригодно особено за ония нашенски вина, които стојатъ дълго врѣме съ пѣрицинитѣ заедно.

2. Когато бѣлото вино е тѣмно. Подиръ бистрението става свѣтло. Въ такива случаи, добръ е, да се бистри съ бѣлтѣка отъ яйце, или съ млѣко.

3. Когато виното има неприятенъ вкусъ, произходящъ отъ нѣкой нерастворими вещества, които го правятъ и мятно. При бистрението тия вещества се остраняватъ и вкусътъ на виното се подобрява.

1) Въ нѣкои туткали има примѣшано оловно бѣлило, такъвъ туткалъ не се раствара хубаво въ топла вода и не трѣбва да се употребява.

Приготвяване на бистрирелнитѣ матерни

Рибний клей се нарѣзва на малки кѣсове и се оставя 24 часа да кисне въ вода. Тази вода получава често пѣти неприятна мерисъ, за това обикновенно се хвърга. Още по хубаво е, ако се хвърли и втората вода, въ която ще кисне. Той е омекнжлъ. Тогава го раствараме въ вода, или въ слабъ оцетъ, или въ вино. Най-добъръ е слѣдующия начинъ на подготвление. 10 гр. (около 3 др.) ситно здробенъ клей кисне 24 часа въ вода, която послѣ се излива. Тогазъ поливаме клея съ 1 литаръ (312 др.) вино и го разбиваме силно и често; ако подиръ 1 или 2 денонощия видимъ, че клеятъ се е растворилъ, тогава го прѣцѣждаме прѣзъ ленени кърпи.

Ако растворътъ е приготвенъ на студено, той бистри по хубаво; приготвения на топло по лесно се утаява на джното. Никога не трѣбва да варимъ растворътъ, а ако е нужно, можемъ само да го нагрѣваме. На всѣкий случай подобръ е студено приготвения растворъ.

Трѣбва да купуваме първокачественъ клей за бистрение на виното.

Бѣлтъка отъ яйцата за бистрение се приготвя тѣй: Въ една ленена кърпа натураме бѣлтъци отъ нѣколко яйца; събираме крайщата на кърпата въ ржцетъ си и истискваме материята прѣзъ кърпата. Що остане въ кърпата, хвъргаме го. Прѣцѣдената маса разбиваме слабо въ едно стъкло пълно съ вино и я изливаме сетнѣ въ бжчвата, дѣто искаме да бистримъ.

Нѣко турятъ на яйцата по-малко соль. Опититѣ не сж показали, че сольта тукъ принася нѣкоя полза.

Клей, гелатина и др. подобни матерни се растварятъ въ топла вода. Когато употребяваме обикновенний клей, подобръ е по прѣди да го оставимъ да покисне въ студена вода на дебелѣ кѣсове и да хвърлимъ тая вода, пакъ тогазъ да го растворимъ въ топла вода.

Разтворътъ отъ гелатината, до дѣ е топълъ, бива редъкъ; студенъ става гъстъ, пихтиеобразенъ. Въ нѣкои случаи

студений по-хубаво дѣйствува, а въ други случаи пакъ топлий.

Ако подиръ първото бистрение не се постигне желаемий резултатъ, т. е. виното си остава мѣтно, то ще е добръ, ако подиръ 0-14 дни прѣточимъ виното и тогава бистримъ втори пътъ.

Тъмнитѣ вина изискватъ на 100 ока 2 - 3 др. гелатина или 2 бѣлтѣка отъ яйце.

Както видѣхме, бистрението зависи отъ разни нѣща: количеството на танина, боята на виното, тѣй сѣщо и таргитата иматъ голѣмо влияние при бистрението.

Отъ другитѣ бистрителни материи ще споменемъ тукъ за **Млѣкото**. Нѣкои вина много хубаво се бистратъ съ млѣкото, особено лигавитѣ вина и онѣзи, които на въздуха потъмняватъ. Млѣкото се оставя 12 часа да стои на много студено мѣсто и сетѣ му се отнима каймака. Обикновено на 100 ока вино сипватъ 1 ока млѣко. Виното се убистрява подиръ нѣколко дена.

Съ *кървъ* сега почти не се практикува бистрението.

Извършване на бистрението.

При бистрението на виното трѣбва да внимаваме, щото бистрителната материя да се измѣни на всѣкадѣ съ виното и колкото е възможно по скоро.

Сипваме въ едно голѣмо ведро вино, изливаме въ него бистрителната материя и съ една чиста метла размѣшваме хубаво и скоро материята съ виното. Подиръ това изливаме ведрото въ бѣчвата и съ една дълга лопата бързо размѣшваме виното. Ако бистримъ съ млѣко, можемъ на право да го излѣемъ въ бѣчвата и да мешаме.

Бистрение съ глина.

Бистрителнитѣ материи, които споменяхме до тука, въ повечето случаи подпълно избистрюватъ виното. Но понекога тѣ недѣйствуватъ. Тогазъ трѣбва да диримъ други на-

чини на бистрение. Такива сж *каолинътъ* (*чиста глина*) и *испанската земя*.

Каолинътъ е най-чистата глина, отличава се по своятъ бѣлъ цвѣтъ и по лепливостъта си. Много вина се бистратъ твърдѣ лесно съ каолинъ, но има нѣкои, които немогътъ.

Испанската земя ¹⁾ се отличава твърдѣ много отъ каолина. Ако я полейме съ вода, или съ вино, то тя скоро се надува. Ако я размиемъ сега и я сипемъ въ виното, то се образуватъ вътрѣ голѣми парцали утайки, които скоро се събиратъ па дъното и виното се убистрява.

Много стари и нови вина, които немогътъ съ други материји да се бистратъ, съ испанската земя въ 3 — 4 часа се изчистватъ съвършено. Особено тя е згодна за ония вина, които иматъ лига (слизъ), или сж се вече проточили.

Испанската земя отнима тъмната или тъмножѣлтата краска отъ бѣлитѣ вина и ги чисти, но тя намалява боята и на червенитѣ вина и при бистрението съ нея, при хубавитѣ вина се забѣлѣзва малко ослабване на букета. При обикновенитѣ вина измѣненіята почти се незабѣлѣжватъ.

Забѣлѣжено е, че нѣкой пѣтъ испанската земя дава неприятенъ джхъ на виното. Това става, защото земята е стояла въ нѣкой магазия, дѣто е имало разни меризми и тя се е напоила съ тѣхъ и когато я туримъ въ виното, прѣдава му ги. Прѣди да се употреби тая земя, трѣбва да се испита. Като я оставимъ съ малко вода или вино да стои нѣколко врѣме, ако забѣлѣжимъ, че течността е получила джхъ, трѣбва да прѣчистимъ земята прѣди да я употребимъ. За това я намокряваме съ вода, сетнѣ отливаме лишната вода и земята тураме въ една глинена фурна да се нагрѣй. Нагрѣвянието силно нетрѣбва да става, защото тогазъ земята неможе вече да бистри.

Moritz Anson въ Stuttgart продава *прѣчистена Испанска земя* ²⁾ съ нея можемъ да бистримъ безъ опасностъ.

Обикновено се употребява за 100 ока вино отъ 100

¹⁾ Испанската земя носи названіе Terra del vino може да се добие отъ M. Sanche y Ahujá, puerra de Sta Maria.

²⁾ Струва 75—80 стотинки килограма.

др. до 1 ока земя. Единъ голѣмъ недостатѣкъ при употребяването на тая земя е, че мъчно се измиватъ сетнѣ сѣждоветѣ.

При употреблението на тая земя, никога не трѣбва да се здробва на ситенъ прахъ, а само да се налѣй съ вода, додѣ се размекне, послѣ да се размие съ вино или вода и да се сипи на виното.

Нѣкои винари бистратъ съ глина благото вино, прѣди да ври, но много опити сѣ показали, че това е врѣдно.

Съ испанска земя трѣбва да бистримъ само тогазъ, когато съ другитѣ материи бистрението не става. Тя е неизбежна, когато има да се бистратъ проточени, лигави, или много благи вина.

Испитване на едно вино, съ какво трѣбва да го избистримъ и колко материя да употребимъ.

Винаря трѣбва чрѣзъ единъ редъ опити да испита, съ какво да избистри виното. Зиматъ се нѣколко бѣли стѣкла по 1 литръ сѣкое, напълнени съ вино и се прави опитъ. Въ едно се тура рибенъ клей, въ другитѣ гелатина, бѣлтѣкъ отъ яйце, млѣко, каолинъ и испанска земя. Разбиватъ се хубаво стѣклата, запушватъ се и се оставѣтъ нѣколко дена. Понеже сѣки винарь не може да има хубави вещи, то бистрителната материя се прѣсмѣтва въ капки.

Ако ще правимъ опити съ рибенъ клей, зимаме 10 гр. клей, разтворенъ въ единъ литъръ вода. Зима се една ракийна чашка отъ тоя разтворъ и се смѣсва съ три чапки вино. Ще получимъ течностъ, въ която имаме на 400 части 1 частъ клей. Този разтворъ добръ запушенъ, можемъ да го пазимъ дълго врѣме. Сега ако единъ литъръ (312 др.) вино се бистри съ 20 капки разтворъ, тогава на 400 литри вино трѣбва да туримъ 1 гр. рибенъ клей или 1 литъръ 1% разтворъ. Ако ли сѣ нужни 40 капки, тогава 1 гр. рибенъ клей употребяваме на 200 литри вино и т. нат.

Или пакъ можемъ да правимъ опититѣ съ една чайна лъжичка, която лови приблизително 1 др. течностъ.

Разтворътъ отъ гелатината и клея се правѣтъ едно-

процентни, т. е. разтваряме 1 гр. клей въ 100 гр. топла вода. ¹⁾ Ако искаме да запазимъ за дълго врѣме тоя растворъ, сипваме му нѣколко капки спиртъ, 20 капки отъ тоя растворъ, ако избистрюватъ 1 литъръ вино, тогазъ трѣбва да употребимъ 1 гр. клей и пр.

Пробитъ съ бѣлткъ отъ яйце се правятъ тѣй. Зима се бѣлтъка отъ едно сръдно-голѣмо яйце, прѣцѣжда се прѣзъ ленена кърпа и се размива съ 200 гр. вода, или ако искаме да пазимъ за по дълго врѣме,—съ силно вино. Ако съ 20 капки отъ тоя растворъ се бистри 1 литъръ вино, тогазъ едно яйце ще служи за 200 литри вино и пр.

Ако съ една кафена лъжица млѣко вино, то за 100 литри вино зимаме 500 грама млѣко и пр.

Споменяхме вече по горѣ, че ако едно слабо на танинъ вино не се бистри хубаво, прѣди да го бистримъ, туряме му малко танинъ или таргия. Танина разтваряме въ ракия, 1 часть танинъ разтворена въ 9 части ракия. Ако 20 капки отъ тоя растворъ стигатъ за 1 литръ, тогава за 100 литри употребяваме 2 грм. танинъ.

Когато ще употребяваме таргия, зимаме я здробена на ситенъ прахъ. Обикновенно за 100 кил. вино употребяваме до 100 грм. чиста таргия.

Когато правимъ опити съ Испанската земя, или съ каолина, стмѣрваме 2 грама земя и я туряме на 1 литъръ вино, ако го убистри хубаво, прѣсмѣтваме, че на 100 литри ще трѣбва 200 гр, и пр.

Прѣцеждане на виното.

Трѣбва сѣкога да прѣдпочитае бистрението на виното прѣдъ прѣцежданието. Но случва се по нѣкога, че виното е много мѣтно, тогазъ сме принудени по напрѣдъ да го прѣцедимъ и тогава да го избистримъ.

Прѣцежданието става най лесно въ голѣми торби направени отъ ленено платно. При това прѣцеждане виното дълго

1) По прѣди клянѣтъ 24 часа въ студена вода.

врѣме се излага на силно досѣганіе съ въздуха, а това може иѣкой пѣтъ да му поврѣди; за това има особени апарати,¹⁾ които сж нарочно подготвени за прѣцеждане.

(Слѣдва).

СМѢСЬ.

Книжни дрѣхи.

Книгата, която е замѣстила много други материали, стрѣми се да замѣсти сега и вълната и памукътъ. Едва що влѣзе въ употребеніе като сгоденъ материалъ за яки и рѣкаве, ето че искатъ сега да я употребѣжтъ и за други дрехи. Въ западната частъ на Съединенитѣ Дѣржави, въ С. Америка, сжествува вече едно заведение, което почва да вжрти пространна тѣрговия съ дрѣхи отъ книга, които по своята трайность и изглѣдъ неотстъпватъ въ нищо на тия, които сж направени отъ до сега употребѣемигѣ за това материали (вълна, памукъ и пр.) Особенно сгодни се показватъ такива фарични издѣлия за покривки на кровати, маси и пр.

Говорящій локомотивъ.

Нимъ Кринкле, прочутиѣ американскій хумористъ, казалъ единъ пѣтъ въ едно отъ своитѣ дълбокомисленни недѣлни размишления, че той трѣбва да счита за щастіе, че епохата е дала само единъ Едиссѣнъ; защото ако би имало една дузина Едисоновци, всѣкой съ различни идеи, би причинило това едно такъво смущеніе, щото всѣко десетолѣтіе би носило печатътъ на едно ново врѣме и всѣко изобрѣтение, прѣди още да му се е видѣла ползата, би минжло въ областъта на старитѣ, за да даде мѣсто на други изобрѣтения, които го прѣвжесходствуватъ. Това прѣдложение неволно дохожда на умътъ на човѣка при обнародванието на най новѣй Едис-

1) Добри апарати продава фирмата F. A. Voltaz въ Kerten (Rhethessen).

сжновъ „enterprise“ (прѣдприятие) — именно желѣзнично парний—Лингвографъ. Съ него пакъ се прави една стѣпка на прѣдъ въ *невъзможното*, ако и да не може да се вѣрва вече на невъзможность, подиръ като знаемъ, че сж се направили толкова малки и голѣми изобрѣтѣния, които се чинятъ като отъ земята израстнали и които сж веднага приложени въ практическо употрѣблѣние.

Едиссжнъ, въ сждружие съ Товасъ Ловри (Thomas Lowry) отъ Minneapolis, извѣстний голѣмъ строителъ на желѣзници на западъ, е патентиралъ единъ апаратъ, който трѣбва да замѣсти свиркитѣ на локомотивитѣ по единъ сжвсѣмъ оригиналенъ начинъ. Прѣди всичко парнитѣ трѣбѣ нѣма вече да свирятъ и пискатъ — не; за щастие на нервознитѣ и на наклоненото къмъ нервность челоѡѣчество прѣстава вече пронизителний писъкъ и машината захваща да говори! *Лингвографътъ*, единъ апаратъ отъ прости трѣби, телове, втикнатъ фонограммъ и една клавиатура, снабденъ съ една трѣба въ видъ на траммета, която излиза на вжнъ и наклонена назадъ, изревава, напр. при приближението на единъ тунелъ, съ гжрмящъ гласъ думата „тунелъ“ и то съ такава сила, щото не само чиновницитѣ по желѣзницата, за които прѣди всичко има значение, но и всички пассажири гочуватъ и звукътъ се распространява надалечъ въ полето. Всички до сегашни сигнали на свирката—изворъ на многочисленни недоразумѣния за новитѣ чиновници—ще се замѣстятъ съ думи. Сжщо и станциитѣ трѣбва да се казватъ отъ локомотивътъ въ врѣме на пътуванието, т. е. да се извиква името имъ. Освѣнъ това, мисли се, че прѣсрѣшнитѣ се влакове ще могатъ да си извикватъ едни на други важни съобщения и че при приближението на нѣкоя опасность ще може да извѣсти, прѣдпази и покаже на пассажеритѣ какво трѣбва да правятъ тѣ, дали „да сѣдятъ“ или „да изскочятъ.“ Найпжрвий „говорящъ“ локомотивъ, ако това изобрѣтѣние се укаже приложимо, ще бжде едно ново чудо на свѣтътъ, което, впрочемъ, твжрдѣ скоро ще трѣбва да отстъпи мѣстото си на други нововедения, които сега сж още сънища. — Дождѣ ли ще достигнемъ още?!

Каменно дърво.

Така нарѣченото каменно дърво, за което въ най ново време толкова много се говори и което, дѣйствително, за своята негоримостъ заслужва най-големо внимание, състои главно отъ ситенъ талашъ (дървени стръготини), които заедно съ едно съединително вещество се стискватъ и слѣпватъ чрѣзъ силно налѣгане. За неговитѣ особенни качества, именно, че устоява напжлно срѣщо огънь, че нито въ вода изгнива, нито пжкъ вода попива, че притѣжава голѣма твжрдостъ, че може да се изглажда (полира) и че непромѣнява обемътъ си подъ никакво влияние, се употрѣбява това изкуствено дърво особено като материалъ за градение, напр. за душемета, за покриване на стѣни, стрѣхи и пр. Но това дърво сжщо много сгодно е и за направата на прѣдмети за луксусъ, като: чаши, филджани и пр. Съединителното вещество е печенъ и ситно счукапъ Магnezитъ.

Какъ да се запазжтъ лимоне и портокали.

Плодоветѣ сж твѣрдѣ много изложени на развала, понеже тѣ зиматъ да гнижтѣ и отъ най-малката мокрота. За да се запазжтъ добри трѣбва да се прѣдпазватъ отъ топлина и въздухътъ. Ако се оставатъ да стожтѣ на въздухътъ тѣ изгубватъ сокътъ си и кората имъ става като камѣкъ. Отъ различнитѣ срѣдства да могатъ да се запазжтъ длго време безъ да се поврѣдятъ прѣпорѣчваме слѣдующето, като най-просто и най сигурно: зима се ситенъ и чистъ пѣськъ и се исушава на огънь много добрѣ; подирѣ, като истине съвѣршено сипва се едно количество въ единъ сгоденъ за това ссждъ, обвива се всѣкой лимонъ или портокалъ съ мека книга и се нарѣждатъ на пѣськътъ така, щото да не се допиратъ единъ до другъ. Подирѣ насипва се върху имъ пѣськъ, около два пѣрста дебелъ пластъ и пакъ се нарѣждатъ лимони. По сжщия начинъ се нарѣждатъ много катове и най сѣтнѣ се покриватъ съ единъ подебелъ пластъ отъ пѣськъ. По този начинъ се запазватъ плодове цѣли (8) осемъ мѣ-

сеца безъ поврѣда. Сжщото срѣдство може да се употрѣби и за ябълки, круши, праскови и пр.

Бжчви за бира отъ книга.

Американцитѣ правятъ сега бжчви за бира отъ кашата на книга (*paper manché*). Още отдавна се работятъ отъ този материалъ колела за желѣзница и други нѣща. Сжщо п керемиди (книжни) сж отдавна въ употрѣблѣние. Приготвенитѣ отъ тази книжна масса прѣдмѣти сж лѣжки, трайни и лѣсно за формиране (лѣсно може да имъ се даде форма). Сега сж присвоили това изобрѣтение и пивоварницитѣ и ако се укаже и тамъ сгодно, е въ сжстояние да причини голѣмъ прѣвратъ. Единъ фабрикантъ отъ Newark е патентиралъ единъ способъ, спорѣдъ който ще приготвува бжчви за бира отъ книга, които да не отстъпватъ въ нищо на джбовитѣ бжчви. За направата на книжната каша, той употрѣбява изобилната на влакна трѣва, която расте между градоветѣ Jersey City и Newark въ голѣмо количество и която до днѣсь въ нищо не е употрѣбена. Единъ другъ прѣдъ приимачъ е построилъ една машина, която съ помощта на двама души изважда ежедневно по 600 бжчви. Като се изваджатъ бжчвитѣ отъ калжпитѣ, покриватъ се по единъ особенъ начинъ съ една *антисептична* (която осигурява отъ гниение) глазура (глѣтчъ) и като изсъхнатъ изглѣждатъ като порцеланови. Дали ще могатъ, обаче, да утражатъ на грубото употрѣблѣние въ пивоварницитѣ остава да чакаме; но ако се окажатъ сгодни, тѣ прѣдставляватъ голѣми прѣимущества; тѣ сж по евтини, лѣсно се мижатъ и за транспортиране (прѣнасяние отъ едно мѣсто на друго) сж по сгодни отъ джрвенитѣ бжчви.

Книжни моливи.

За правение книжни моливи—английско едно изобрѣтение—се е потърсило и въ Америка патентъ. Това изобрѣтение обѣщава да създаде единъ новъ индустриаленъ клонъ,

понеже тия моливи ще бждатъ значително по евтини отъ дървенитѣ. Моливитѣ отъ обикновенното кедрово дърво състоятъ, както всѣкой знае, отъ двѣ половинки слѣпени наедно, подиръ като се издълбало на всѣкоя отъ тѣхъ една дългине-ста дълбочина за влаганието на приготвенный графитенъ материалъ. Колкото просто нѣщо и да се вижда това, то пакъ е нужно единъ особенъ механизъмъ и дървото трѣбва различно да се прѣработва и приготвува. Така напр. прѣди всичко пръжките трѣбва да се отсѣкжтъ въ извѣстна дължина, сетнѣ да се истжичеватъ до като се докаратъ до изискуемата дебелина, подирѣ да се издълбжтъ трапчинките за графитътъ, да се тури той въ тѣхъ, подиръ като е приготвенъ както трѣбва, сетнѣ да се залѣпжтъ двѣтѣ половинки, да се изглади дървото и пр. — работа различна и многосложна. Идеята да употрѣбжтъ за моливи книга вмѣсто дърво не е нова дѣйствиелно, но тя не е могла да се осжществи по причина на нѣколко мжнотии и несгодности. Всички тия мжнотии и несгодности, както се вижда, сж сега надвити и отстранени. Книгата се формира въ трѣби и единъ гроссъ (12 дузини) отъ тѣхъ или повече се стѣгатъ въ едно черчево (менгеме) което съставлява долната частъ на единъ цилиндръ. Веществото, което служи за пишущъ материалъ се докарва въ пластическо състояние въ горната частъ на цилиндра и тогава съ силно налѣгане се вкарва той въ книжнитѣ трѣбички. Пишущия материалъ, който образува сега твжрдата частъ на книжната трѣбичка се втвжрдава постепенно чрѣзъ шестъ-дневно сушение при постепенно повишавание на температурата. До тукъ книжнитѣ трѣбички сж още мѣжки, но като се хвърлятъ въ растопена парафинова смола получаватъ такива качества, щото можтъ сетнѣ да се изоструватъ и сѣкжтъ сжщо като дървенитѣ.
